Ἀριθ. 166 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Δ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ἕβδομος | Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶναι ἐτήσιαι.—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. | 4 Μαρτίου 1879

ΣΦΡΑΓΙΣ ΤΟΥ

ΤΑΧΥΔΡΟΜ. ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΕΝ ΕΤΕΙ 1821

ΛΟΥΚΗΣ ΛΑΡΑΣ

Αὐτοβιογραφία γέροντος Χίου.

Συνέχεια· ἴδε σελ. 113.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

Ὁ ἄνεμος ἦτο νότιος, τὸ δὲ τρεχαντήριον ἐπήδα ταχὺ διευθυνόμενον πρὸς τὴν Χίον. Ἀλλὰ καθ' ὅσον ἐπροχώρουν τῆς νυκτὸς αἱ ὧραι, ηὔξανε δυσαρέστως ἡ ταχύτης τοῦ δρόμου του ὑπὸ τὴν βίαν τοῦ σφοδρυνομένου ἀνέμου. Οἱ ἔχοντες τὴν πεῖραν τοῦ Αἰγαίου γνωρίζουσι πόσον ὁ νότος ἀποβαίνει ὀχληρὸς ἐπ' αὐτοῦ. Πρώτην τότε φορὰν κατελήφθην ὑπὸ τῆς νόσου τῶν θαλασσοπορούντων. Ἐξαπλωμένος ἐπὶ τῆς πρύμνης ᾐσθανόμην ὑπ' ἐμὲ τὸ σκάφος ὑψούμενον καὶ καταπίπτον καὶ ἤκουον τὸν ἄγριον ρόχθον τῆς θαλάσσης πληττούσης τὰ πλευρά του, τὸν ὀργίλον συριγμὸν τῶν ἀριζόντων κυμάτων, τῶν σχοινίων τὸν γογγυσμόν, καὶ τοῦ πηδαλίου τὸ τρίξιμον. Εἶχον τοὺς ὀφθαλμοὺς κλειστούς, ἀλλὰ δὲν ἐκοιμήθην ὅλην τὴν νύκτα. Τὰ μέλη μου ἦσαν βαρέα, μοὶ ἔλειπε δὲ καὶ δύναμις καὶ θέλησις νὰ τὰ κινήσω. Πολλάκις ἐβράχην ὑπὸ τῶν κυμάτων, ἀλλ' οὔτε νὰ μετατοπίσω ἠδυνάμην, οὔτε συνδρομὴν νὰ ἐπικαλεσθῶ. Περὶ τὸ μεσονύκτιον ἤκουσα τὸν πλοίαρχον λέγοντα πρὸς τὸν πηδαλιοῦχον, ὅτι ἐὰν δυναμώσῃ περισσότερον ὁ ἄνεμος θὰ κάμῃ χύσιν. Νὰ κάμῃ χύσιν! Ἐσυλλογίσθην τὰ δύο μου βαρέλια, τὰ ὁποῖα κείμενα ἐπὶ τοῦ σίτου ἦσαν τὰ προχειρότερα πρὸς θυσίαν. Δι' αὐτῶν ἐσκόπουν νὰ περιπλανηθῶ εἰς Χίον, ὡς πωλητής, μέχρις οὗ φθάσω εἰς τὸν Πύργον μας. Ἄνευ αὐτῶν ἀνετρέπετο τὸ σχέδιόν μου καὶ κατεστρέφετο ἡ ἐλπίς μου. Ἤθελον ν' ἀποτείνω τὸν λόγον πρὸς τὸν πλοίαρχον, νὰ τὸν παρακαλέσω νὰ μοῦ φεισθῇ, τοὐλάχιστον νὰ μὴ ρίψῃ καὶ τὰ δύο εἰς τὴν θάλασσαν, ἀλλ' οὔτε νὰ κινηθῶ εἶχον τὴν δύναμιν οὔτε νὰ λαλήσω. Τὸ δὲ πλοῖον ὑψοῦτο καὶ κατέπιπτε βιαιότερον ἐπὶ τῶν κυμάτων καὶ ἤρχιζε νὰ μὲ καταλαμβάνῃ ὁ φόβος μὴ δὲν κινδυνεύωσι τὰ βαρέλιά μου μόνα. Εὐτυχῶς οἱ φόβοι μου ἀνεδείχθησαν μάταιοι. Τὸ πλοῖον ἦτο καλόν, ὁ δὲ Καπετὰν Κεφάλας ἐγνώριζε τὴν τέχνην του. Τὴν αὐγὴν ἐλλιμενιζόμεθα ἐντὸς ὁρμίσκου ἀσφαλοῦς καὶ ἡσύχου κατὰ τὰ μεσημβρινότερα τῆς Χίου παράλια.

Ἡ περὶ τὸν ὅρμον παραλία ἦτο καλλιεργημένη ἀλλ' ἀκατοίκητος, ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων ὅμως εἰς ἱκανὴν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀπόστασιν, ἐν μέσῳ λόφων χλοερῶν, ὁ ἥλιος ἠκτινοβόλει ἐπὶ τῶν λευκῶν οἰκιῶν τριῶν ἢ τεσσάρων μικρῶν χωρίων. Παρὰ δὲ τὸν αἰγιαλὸν ἦτο ἠγκυροβολημένον ἕτερον πλοιάριον, καὶ παρ' αὐτὸ ἐβλέπομεν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ἱσταμένους χωρικούς τινας μὲ τὰ ζῶά των. Γλυκὺ αἴσθημα καὶ ἰσχυρὸν ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδος! Ὅτε ἀπὸ τοῦ τρεχαντηρίου εἶδον περὶ ἐμὲ καταπράσινον τὴν φύσιν, καὶ τ' ἀπέχοντα χωρία, καὶ τὴν ἐπὶ τῆς ἄμμου μικρὰν συνάθροισιν, ἡ καρδία μου κυφράνθη. Ἐπανέβλεπον τὴν Χίον, οἱ δὲ χωρικοὶ ἐκεῖνοι ἦσαν συμπατριῶταί μου! Τὸ μικρὸν παρὰ τὴν ἀκτὴν πλοῖον ἔδιδε ζωὴν εἰς τὴν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου εἰκόνα καὶ τὸ παρετήρουν μετ' ἐνδομύχου εὐχαριστήσεως, σκεπτόμενος ὅτι δὲν ἦσαν τὰ πάντα καταστροφὴ καὶ ἐρήμωσις εἰς τὴν νῆσόν μας.

Ἀλλ' ἐντὸς ὀλίγου τὰ αἰσθήματά μου μετεβλήθησαν, καὶ κυχήθην νὰ μὴ εὑρίσκετο ἐντὸς τοῦ λιμένος τὸ πλοῖον ἐκεῖνο. Ἤρχετο ἐκ Ψαρῶν μὲ φορτίον σίτου πρὸς πώλησιν, ἡ δὲ σύγχρονος τοῦ τρεχαντηρίου μας ἄφιξις ἐπροκάλεσε ῥῆξιν φοβεράν. Οἱ Ψαριανοὶ δὲν εἶχον τὴν ἐλαχίστην διάθεσιν νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς εἰρηνικὸν συναγωνισμὸν πωλήσεως, ἀλλ' ἤθελον δι' ἀπειλῶν νὰ πείσωσι τὸν πλοίαρχόν μας ν' ἀποπλεύσῃ ἐκ τῆς αὐτοσχεδιασθείσης ἐκείνης ἀγορᾶς, ὅπου εἶχον τῶν πρωτείων τὰ δικαιώματα. Ὁ Κεφάλας ἀφ' ἑτέρου δὲν ἐπείθετο, ἀλλ' ἐπέμενε διεκδικῶν τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐλευθέρου ἐμ-

πορίου. Ἀπὸ λόγων ἡ ἔρις ἐκινδύνευε ν' ἀπολήξῃ εἰς ἔργα. Ἐσείοντο γρόνθοι καὶ ἀνεσύροντο μάχαιραι. Δὲν γνωρίζω ὁποῖον τέλος ἔλαβεν ἡ ὑπόθεσις, διότι, ἐνῷ εἰσέτι διήρκει ἡ διαμάχη, ἐγὼ ἀποβιβασθεὶς ἡσύχως μὲ τὰ δύο μου βαρέλια ἐσυμφώνησα μεθ' ἑνὸς τῶν παρισταμένων χωρικῶν, νὰ φορτώσῃ τὴν πραγματείαν μου ἐπὶ τοῦ ὄνου του, καὶ ἀνεχωρήσαμεν διευθυνόμενοι πρὸς τὸ χωρίον του.

Ὁ ἀγωγιάτης μου, εἰκοσαετὴς περίπου χωρικός, ρωμαλέος, καλόκαρδος καὶ εὐτράπελος, δὲν ἐβράδυνε νὰ προκαλέσῃ καὶ νὰ ἐλκύσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην μου. Πρὶν ἔτι φθάσωμεν εἰς τῆς ὁδοιπορίας μας τὸ τέρμα ἐγνώριζον τὰ καθέκαστα τοῦ ταπεινοῦ βίου του, τῷ ἐξεμυστηρεύθην δὲ κ' ἐγὼ τὸ ὄνομα καὶ τὴν καταγωγήν μου, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸν κύριον τῆς ἐπανάδου μου σκοπόν. Τὸν ἐξώρκισα νὰ μὴ φανερώσῃ εἰς οὐδένα ὅτι εἶμαι Χῖος ἐκ τοῦ Κάστρου. Μοὶ τὸ ὑπεσχέθη καὶ ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσίν του, καθ' ὅλην δὲ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπὶ τῆς νήσου διατριβῆς μου μ' ἐπροστάτευσε καὶ μοῦ ἐχρησίμευσεν ὡς φίλος ἀληθής. Νέα αὕτη προσθήκη εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀγαθῶν ψυχῶν, τῶν ὁποίων ἡ παρήγορος συμπάθεια μ' ἐλέησεν, ἐνόσῳ διηρχόμην τὴν μακρὰν τοῦ κλαυθμῶνος κοιλάδα.

Ὅταν ἐπλησιάσαμεν εἰς τὸ χωρίον του, ὁ καλὸς Παντελῆς ἀπέθεσε τὰ βαρέλιά μου ἐντὸς πατητηρίου ἠρειπωμένου εἰς τὴν ἄκραν ἀμπελῶνος παρὰ τὸν δρόμον, καὶ μὲ παρήγγειλε νὰ τὸν περιμένω ἐκεῖ διὰ νὰ ὑπάγῃ πρῶτος ἐκεῖνος μὲ τὸ ζῶόν του καὶ ἐξετάσῃ μὴ εὑρίσκωντοι Τοῦρκοι εἰς τὸ χωρίον. Ἐκάθησα ἐπὶ κορμοῦ ἐλαίας εἰς τοῦ τοίχου τὴν σκιὰν καὶ ἐπερίμενον βλέπων τὴν στροφὴν τοῦ δρόμου, ὅθεν ἤλπιζον νὰ προβάλῃ ἐντὸς ὀλίγου ὁ Παντελῆς ἐπιστρέφων. Ἦτο ἡσυχία περὶ ἐμὲ ἄκρα καὶ μόνοι οἱ τέττιγες ἐνθουσιῶντες ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου διέκοπτον τῆς ἐξοχῆς τὴν σιωπήν. Αἴφνης γέλωτες παιδικοὶ ἀντήχησαν πλησίον μου. Ἔστρεψα τὴν κεφαλὴν καὶ εἶδον τέσσαρας μικροὺς χωρικοὺς στηλόνοντας ἐπ' ἐμοῦ περίεργα βλέμματα, ἀλλ' ἅμα οἱ ὀφθαλμοί μας ἀπηντήθησαν, ἔφυγον δρομαίως ὄπισθεν τοῦ πατητηρίου. Μετ' ὀλίγα λεπτὰ νέος ὁρμαθὸς παιδίων παρουσιάζεται ὄπισθέν μου. Μὲ τὸ δάκτυλον εἰς τὸ στόμα μὲ παρετήρησαν ἔκθαμβα ἐπί τινας στιγμάς, καὶ στρέψαντα τὰ νῶτα ἀπεμακρύνθησαν τρέχοντα. Κατόπιν αὐτῶν ἦλθον ἄλλα. Ἤρχισε νὰ μὲ ἀνησυχῇ ἡ ἐξέτασις, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ νεὰ γενεὰ τοῦ χωρίου μὲ ὑπέβαλεν, ἡ δ' ἀνησυχία μου ἐτρέπετο εἰς ἀνυπομονησίαν διὰ τὴν μακρὰν τοῦ Παντελῆ ἀπουσίαν, καὶ ἡ βραδύτης του ἠύξανε τὰς ὑποψίας μου. Ἐπὶ τέλους τὸν εἶδον ἐπιστρέφοντα, ἀλλ' ἀντὶ ὄνου τὸν ἠκολούθει ἕτερος χωρικός.

— Δὲν ἔχει Τούρκους. Ἔλα μαζῆ μας, Λουτσῆ.

Ἄνευ πλειοτέρων ἐπεξηγήσεων ἐπῆρεν ἕκαστος τῶν χωρικῶν ἓν βαρέλιον ἐπὶ τοῦ ὤμου του, καὶ εἰσήλθομεν οἱ τρεῖς ὁμοῦ εἰς τὸ χωρίον. Εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ ἐντὸς μικρᾶς πλατείας, εὕρομεν πλῆθος χωρικῶν, οἵτινες ἐπεριεκύκλωσαν τοὺς δύο ὁδηγούς μου καὶ ἤρχισε χαμηλῇ τῇ φωνῇ μεταξύ των συζήτησις, ἥτις ἔλαβε διὰ μιᾶς διαστάσεις ζωηρᾶς λογομαχίας. Ὁ Παντελῆς καὶ ὁ φίλος του ἀπέθεσαν κατὰ γῆς τὰ βαρέλια, ὅπως δώσωσι μεγαλειτέραν ἐλευθερίαν εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ τὰς χειρονομίας των, τοσαύτη δ' ἦτο ἡ ταχύτης μετὰ τῆς ὁποίας ὅλοι συγχρόνως ἐλάλουν, τοσαύτη ἡ χασμῳδία, ὥστε δὲν ἠδυνάμην νὰ ἐννοήσω περὶ τίνος πρόκειται, καίτοι συμπεραίνων ὅτι ὁ λόγος ἦτο περὶ ἐμοῦ. Ἐπὶ τέλους ἐπῆλθε συνεννόησις ἢ συμβιβασμός, ἀνυψώθησαν ἐκ νέου τὰ βαρέλια ἐπὶ τῶν ὤμων τῶν δύο προστατῶν μου, καὶ διεσχίσαμεν τὴν ἐν τῇ πλατείᾳ συνάθροισιν διευθυνόμενοι πρὸς τοῦ Παντελῆ τὴν κατοικίαν.

— Δὲν μοῦ λέγεις τί τρέχει; τὸν ἠρώτησα, ὅτε ἀπεμακρύνθημεν τοῦ κυκεῶνος ἐκείνου.

— Δὲν εἶναι τίποτε, Λουτσῆ, θὰ τὰ διορθώσωμεν!

Ἡ ἀπάντησις ἦτο λακωνική, ἀλλ' εἶχέ τι τὸ καθησυχαστικὸν ὁ τόνος τοῦ χωρικοῦ καὶ ὁ τρόπος δι' οὗ ἐπρόφερε τ' ὄνομά μου μετὰ τῆς φωνητικῆς τοῦ Κάππα ἀλλοιώσεως. Δὲν ἐζήτησα πλειοτέρας ἐξηγήσεις, ἀλλὰ τὰ πάντα μοὶ ἔδιδον νὰ ἐννοήσω ὅτι ἐπλανᾶτο εἰσέτι ὁ φόβος τῶν Τούρκων εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν τῆς Χίου.

Ὁ Παντελῆς ἦτο νεόνυμφος, κατεῖχε δὲ μετὰ μόνης τῆς συζύγου του τὴν μικρὰν καλύβην, ὅπου μοὶ ἐπρόσφερε φιλοξενίαν, ἀλλὰ μετ' ἀλαζονικοῦ μειδιάματος μοὶ ὑπέδειξεν ὅτι ἐπέπρωτο ν' αὐξήσῃ προσεχῶς τῆς οἰκογενείας του ὁ ἀριθμός. Ἡ προσδοκία τῆς τοιαύτης αὐξήσεως δὲν ἠλάττονεν οὐδαμῶς τὴν δραστηριότητα τῆς συζύγου του, τῆς καλῆς Παρασκευῆς, ἥτις μᾶς ἡτοίμασεν ἐντὸς ὀλίγου δεῖπνον συνιστάμενον ἀπὸ χλωρὰ κουκία μαγειρευμένα μ' ἐλαιόλαδον, καὶ χαβιάριον τὸ ὁποῖον κατέβαλον ἐγώ, ἐγκαινιάσας οὕτω τῶν βαρελίων μου τὸ ἄνοιγμα. Συνεκάθισε καὶ ὁ φίλος τοῦ Παντελῆ καὶ ἐφάγομεν οἱ τέσσαρες ὡς βασιλεῖς.

Μόλις εἴχομεν ἀπογευθῆ, ὅτε ἡ θύρα ἐκρούσθη.

— Οἱ δημογέροντες θὰ εἶναι! λέγει ὁ Παντελῆς.

Ἦσαν τῷ ὄντι τοῦ χωρίου οἱ δημογέροντες. Εἰσῆλθον κρατοῦντες χονδρὰς ράβδους ἀξέστους, μᾶς ἐκαλησπέρισαν, ἐκάθησαν ἐπὶ τῶν σκαμνίων τὰ ὁποῖα ἐπρόσφερεν ἡ πρόθυμος Παρασκευή, ἐκαθήσαμεν καὶ ἡμεῖς καὶ ἐμένομεν ὅλοι σιωπῶντες. Ἐπερίμενον ἀνυπομόνως ν' ἀρχίσῃ ἡ ὁμιλία, ὅπως ἐννοήσω τί θέλουσιν, ἀλλ' οὐδεὶς ἐλάλει, αἱ δὲ περὶ ἐμὲ φυσιογνωμίαι δὲν ἐξέφραζον εὐαρέσκειαν. Ἐπὶ τέλους ὁ πρεσβύτερος τῶν δημογερόντων ἔλυσε τὴν σιωπήν·

— Τί εἶναι τοῦτος ποῦ μᾶς ἔφερες ἐδῶ, Παντελῆ; Φωτιὰ 'βαλες 'ς τὸ κεφάλι μας! Καλλίτερον νὰ χαθῇ τοῦτος παρὰ ὅλοι μας ἐδῶ!

Οἱ λόγοι τοῦ γέροντος μὲ κατεθορύβησαν, ἀλλ' ὁ Παντελῆς ἔλαβε τὸν λόγον ἐνθέρμως ὑπερασπιζόμενός με, εἶπεν ὅτι εἶμαι πτωχὸς νέος ἀπὸ τὴν Ἰκαρίαν ἐρχόμενος, ὅτι θὰ πωλήσω τὴν πραγματείαν μου καὶ θ' ἀναχωρήσω χωρὶς νὰ βλάψω κανένα, ὅτι οἱ Τοῦρκοι δὲν θὰ μὲ λάβωσιν εἰς σημείωσιν, καὶ ἄλλα πολλὰ ἀλλεπαλλήλως ἐκσφενδονιζόμενα ἀπὸ τῆς εὐστρόφου γλώσσης του. Οἱ δημογέροντες τὸν ἤκουον κινοῦντες τὴν κεφαλὴν ὡς μὴ πειθόμενοι, οὐδ' ἀπεκρίθησαν ἀφοῦ ἔπαυσε λαλῶν, ἀλλ' ἀνεχώρησαν ἐν σιωπῇ μὲ τὸ πρόσωπον σκυθρωπὸν καὶ ἀνήσυχον τὸ βλέμμα. Τοσοῦτος μὲ κατέλαβε φόβος ὅτι θὰ μὲ παραδώσωσιν εἰς τοὺς Τούρκους, ὥστε συνέλαβον σχεδὸν τὴν ἀπόφασιν ν' ἀφήσω ἐκεῖ τὰ βαρέλιά μου καί, παραιτούμενος τοῦ σκοποῦ ὅστις μ' ἔφερεν εἰς Χίον, νὰ καταβῶ διὰ νυκτὸς εἰς τὸν ὅρμον, ὅπου ἤλπιζον νὰ εὕρω τὸ τρεχαντήριον καὶ νὰ φύγω. Ἀλλ' ὁ Παντελῆς μὲ καθησύχασε.

— Θὰ τὰ διορθώσωμεν, ἔλεγε. Κοιμήσου ἀπόψε καὶ αὔριον βλέπομεν.

Τὸν ἠρώτησα ἐὰν νομίζῃ καλὸν νὰ προσφέρω ἀνὰ μίαν γλῶσσαν χαβιαρίου εἰς τοὺς δημογέροντας.

— Χάρισμα; ἠρώτησε μετὰ θάμβους ὁ Παντελῆς.

— Χάρισμα, ἀπεκρίθην.

— Τότε μὴ φοβᾶσαι, Λουτσῆ. Ἰδικούς σου τοὺς ἔχεις.

Καὶ μοὶ ἐξέθεσε διὰ μακρῶν τὰ πολιτικὰ τοῦ χωρίου. Ἡ οὐσία τῆς μακρᾶς του διηγήσεως ἦτο, ὅτι ὑπῆρχον εἰς τὸ χωρίον δύο φατρίαι ἀντιμαχόμεναι, αἱ ὁποῖαι ἐξευμενιζόμεναι ἐναλλὰξ τοὺς Τούρκους ὑπερίσχυον ποτὲ μὲν ἡ μία ἄλλοτε δὲ ἡ ἑτέρα, ὥστε ἡ μὲν ἐφοβεῖτο διαρκῶς τὴν δέ, καὶ ὅτι ὁ Παντελῆς δὲν ἀνῆκεν εἰς τὴν μερίδα τῶν δημογερόντων οἵτινες μᾶς ἐπεσκέφθησαν, ἀλλ' ὅτι αἱ γλῶσσαι τοῦ χαβιαρίου θὰ θαυματουργήσωσιν. Οἱ λόγοι τοῦ Παντελῆ μοὶ ἔδωκαν θάρρος, ἀλλὰ μοὶ ἔφερον καὶ ὕπνον συγχρόνως. Ἤμην ἀπηυδημένος ἐκ τοῦ ταξειδίου. Ἔπεσα λοιπὸν κατὰ γῆς ἐπὶ τριχίνου σάκκου καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἀπεκοιμήθην.

Τὴν πρωΐαν ἀνέτελε μόλις ὁ ἥλιος ὅτε οἱ δημογέροντες ἔκρουσαν ἐκ νέου τὴν θύραν καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν καλύβην σιωπηλοὶ καὶ κατηφεῖς ὡς χθές. Τοὺς εἶχον προλάβει ἐξυπνήσας ἐνωρίς, καὶ ἦσαν ἤδη ἕτοιμοι αἱ γλῶσσαι τοῦ χαβιαρίου ἐντὸς λαχανοφύλλων τυλιγμέναι. Ἡ προσφορά μου τοὺς ὑπερηυχαρίστησε καὶ μετεβλήθη διὰ μιᾶς τὸ πρὸς ἐμὲ ὕφος των. Μὲ περιεκύκλωσαν μειδιῶντες καὶ θωπεύοντες προστατευτικῶς πως τοὺς ὤμους μου.

— Μὴ φοβᾶσαι, Λουτσῆ. Εἶσαι ἰδικός μας ἄνθρωπος. Ἡμεῖς χανόμεθα, καὶ ὄχι σύ.

Μὲ κατέλαβεν ἀγανάκτησις καὶ ἀηδία, μολονότι μὲ εἶχε προαναγγείλει ὁ Παντελῆς τῆς δωρεᾶς μου τ' ἀποτελέσματα. Χθὲς ἠπείλουν νὰ μὲ θυσιάσωσι καὶ σήμερον διὰ μίαν γλῶσσαν χαβιαρίου ἐθυσιάζοντο αὐτοὶ δι' ἐμέ! Ἀλλ' ὑπέκρυψα τὰ αἰσθήματά μου καὶ ἐκφράσας τὴν εὐγνωμοσύνην μου ἐζήτησα τὴν ἄδειαν νὰ πωλήσω. Ἡ ἄδεια μοὶ ἐδόθη καὶ κατασκευάσας ἐκ τοῦ προχείρου πλάστιγγα ἔστησα τὰ βαρέλιά μου εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ χωρίου.

Τὴν ἐπιοῦσαν οἱ δημογέροντες μὲ διέταξαν νὰ τοὺς συνοδεύσω εἰς Καταρράκτην, χωρίον ὀλίγας ὥρας ἀπέχον τοῦ ἰδικοῦ των, ὅπου ἤδρευε Τοῦρκος Ἀγᾶς. Ἔχοντες νὰ μεταβῶσιν ἐκεῖ δι' ἄλλας ὑποθέσεις των ἔκριναν φρόνιμον νὰ μὲ συμπεριλάβωσιν, ὅπως ἐπικυρωθῇ ἡ ἄδεια διαμονῆς μου, καὶ προληφθῇ οὕτω πᾶσα ἐνδεχομένη καταγγελία τῆς ἐναντίας φατρίας. Τὸ μέτρον των τοῦτο ἐσυμβιβάζετο μὲ τὰ σχέδιά μου, διότι ὁ σκοπός μου ἦτο νὰ προχωρήσω πρὸς τὸν Πύργον μας. Οἱ δημογέροντες ὑπεσχέθησαν νὰ ζητήσωσι δι' ἐμὲ ἀπὸ τὸν Ἀγᾶν ἄδειαν νὰ περιέλθω εἰς τὰ χωρία ὡς πωλητής, ὁ δὲ Παντελῆς προθύμως ἐδέχθη νὰ μὲ συνακολουθήσῃ, ἅμα ἐπιστρέψω φέρων τὴν ἄδειαν. Ἐξεκινήσαμεν λοιπόν, οἱ μὲν δημογέροντες ἐπὶ τῶν ὄνων των, ἐγὼ δὲ πεζός, καὶ ἐφθάσαμεν εἰς Καταρράκτην, ἐνώπιον τῆς κατοικίας τοῦ Ἀγᾶ, ὅπου ἐκεῖνοι ἀνέβησαν ἀφήσαντες ἐμὲ κάτω φύλακα τῶν ζώων των.

Ἐνῷ ἐπερίμενον κρατῶν τοὺς ὄνους, βλέπω πλησιάζοντα Τοῦρκον ὡπλισμένον ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν. Δὲν εἶχον ἴδει ἐκ τοῦ πλησίον Τοῦρκον, ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐγκατελείψαμεν τὴν ἐν Χίῳ οἰκίαν μας, οὔτε μακρόθεν, ὕστερον ἀπὸ τοὺς τέσσαρας ἐκείνους, τῶν ὁποίων οἱ τουφεκισμοὶ συνώδευσαν τὴν ἐκ τῆς νήσου φυγήν μας. Ἡ θέα τοῦ πλησιάζοντος ὁπλοφόρου ἀνεκάλεσε διὰ μιᾶς εἰς τὴν μνήμην μου τὴν μακρὰν ἀγωνίαν τοῦ διωγμοῦ, καὶ τὴν ἐν Σμύρνῃ ζωήν, καὶ τῆς Ἀνδριάνας τὸν θάνατον. Μοὶ ἦλθον ὅλα συγχρόνως εἰς τὸν νοῦν, καθὼς εἰς πνιγομένου τὴν μνήμην συσφίγγονται ἀλλεπάλληλοι αἱ συσσωρευμέναι τῆς ζωῆς του ἀναμνήσεις. Μ' ἐκυρίευσε διπλοῦν αἴσθημα μίσους καὶ φόβου, καὶ ἔβλεπον ἀκίνητος τὸν ἄγριον ἐκεῖνον Τοῦρκον ἐρχόμενον πρὸς ἐμέ. Μοὶ ἀπηύθυνεν ἀποτόμως ἐρώτησιν, τὴν ὁποίαν δὲν ἠννόησα, καὶ δὲν ἀπεκρίθην. Ἐξετόξευσε βλέμμα ὀργίλον καὶ ὕβριν αἰσχράν, καὶ εἰσῆλθεν ἐντὸς τῆς οἰκίας. Δὲν ἐπανεῖδον εὐτυχῶς τὴν ἀπεχθῆ μορφήν του.

Ἀλλ' ἡ ὥρα παρήρχετο καὶ ἀνυπομόνουν περιμένων τοὺς δημογέροντας. Ἐπὶ τέλους κατέβησαν, ἀλλὰ δὲν ἦσαν μόνοι. Τοὺς συνώδευον

εἰς Τοῦρκος, εἷς ἱερεὺς καὶ χωρικός τις νέος. Τοὺς εἴχομεν συνοδοιπόρους καὶ τοὺς τρεῖς εἰς τὴν ἐπιστροφήν μας. Ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ Τοῦρκος ἐπρομηθεύθησαν ζῶα ἐντὸς τοῦ χωρίου, ὁ δὲ νέος χωρικὸς κ' ἐγὼ ὑπηγαίνομεν πεζοί. Ἤθελον νὰ ἐρωτήσω τί ἀπέγινε περὶ ἐμοῦ καὶ διατί ἠύξησεν ἡ συνοδία μας, ἀλλ' ἡ παρουσία τοῦ Τούρκου ἔφραττε τὴν γλῶσσάν μου. Ὠνομάζετο οὗτος Μουλᾶ Μουσταφᾶς, ἦτο δ' ἐκ Κρήτης καὶ ἐλάλει Ἑλληνιστί, ἀλλὰ πολλὰ δὲν ἔλεγε, μὴ θέλων, Τοῦρκος αὐτός, νὰ δώσῃ θάρρος εἰς τοὺς λοιπούς, οἵτινες τὸν ἠκολούθουν κατὰ σειρὰν ἐπὶ τοῦ ὄνου του ἕκαστος. Ἐγὼ κατὰ διαταγὴν τῶν δημογερόντων ἐβάδιζον, δίκην ὑπηρέτου, παρὰ τὸν ὄνον του. Ἅπαξ μόνον μοὶ ἀπηύθυνεν ὁ Μουλᾶς τὸν λόγον. Παρὰ τὸν δρόμον παρετήρησε τάφρον πλήρη ἀνθέων ἀγρίων καὶ μὲ διέταξε νὰ τοῦ κόψω ἓν ἐξ αὐτῶν δακτυλοδεικτῶν καὶ λέγων τὴν Τουρκικὴν ὀνομασίαν του. Μὴ ἐννοήσας ἀκριβῶς ὁποῖον τὸ ζητούμενον, ἔκοψα διάφορα ἐκ τῆς τάφρου ἄνθη καὶ τρέξας ὅπως προφθάσω τὴν προγωρήσασαν συνοδίαν προσέφερον ταπεινῶς τὴν ἀνθοδέσμην μου. Ἀτυχῶς δὲν περιεῖχεν αὕτη τὸ ἑλκύσαν τοῦ Μουλᾶ τὴν προσοχήν.

— Δὲν εἶναι ἐκεῖνο ὁποῦ σοῦ εἶπα, μωρέ. Ἀπὸ ποῦ ἔρχεσαι;

— Ἀπὸ τὴν Ἰκαρίαν.

— Διὰ τοῦτο εἶσαι κουτός. Δὲν εἶσαι Χιώτης.

Ὁ κολακευτικὸς διὰ τὴν πατρίδα μου ὑπαινιγμὸς μ' ἐπαρηγόρησε διὰ τὴν περὶ τοῦ ἀτόμου μου ἰδέαν τοῦ Τούρκου, ἀλλὰ πρὸ πάντων μὲ κυχαίστησεν ἡ ἀπροσδόκητος ἡμερότης τοῦ ἤθους του.

Ἀφοῦ ἐφθάσαμεν εἰς τὸ χωρίον ἔμαθον διὰ τί ἦλθε μεθ' ἡμῶν ὁ Μουλᾶς. Ἤθελε διὰ τῆς βίας νὰ νυμφεύσῃ τὸν νέον ὅστις μᾶς συνώδευε μετὰ χωρικῆς, τῆς ὁποίας εἶχεν ὡς φαίνεται λόγους ὁ Μουλᾶ Μουσταφᾶς ν' ἀναλάβῃ τὴν προστασίαν. Ὁ νέος ἀρνούμενος ἐφυλακίσθη, καὶ ἠθέλησαν οἱ δημογέροντες νὰ ἐπέμβωσιν, ἀλλ' ὁ Ἀγᾶς ἀπεφάνθη ὑπὲρ τοῦ συνοικεσίου, καὶ ἤρχετο ὁ Μουλᾶς μετὰ τοῦ δυστυχοῦς γαμβροῦ καὶ τοῦ ἱερέως πρὸς τέλεσιν τοῦ γάμου. Κυβέρνησις πατρικήμα τὴν ἀλήθειαν! Ἀλλ' ὅπως δήποτε τὸ πρᾶγμα ἐνέφαινε πρόοδον. Οὔτε ἡ μάχαιρα ἔλυσε τὸ ζήτημα, οὔτε ἐκλείσθη εἰς χαρέμιον ἡ νέα. Ἦτο ἀγαθὸς ἄνθρωπος ὁ Μουλᾶς. Τί τοῦ Καίσαρος Καίσαρι! Περὶ ἐμοῦ ἐντούτοις τί ἀπεφασίσθη; Ἐπληροφορήθην ὅτι ὀρείλω νὰ μεταβῶ εἰς Θολὸν Ποτάμι πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ζητουμένης ἀδείας. Ἐκεῖ ἦτο ἡ ἕδρα τοῦ μεγάλου Ἀγᾶ, εἶχον δὲ νὰ μεταβῶσι πρὸς ἐπίσκεψίν του μετὰ δύο ἡμέρας οἱ δημογέροντες.

Μετὰ δύο λοιπὸν ἡμέρας ἐξεστρατεύσαμεν ἐκ νέου. Τὴν φορὰν ταύτην ἡ συνοδία ἦτο μεγαλειτέρα, διότι οἱ δημογέροντες ἔφερον φόρτωμα οἴνου δῶρον εἰς τὸν Ἀγᾶν, ἐγὼ δὲ εἶχον σύντροφον καὶ συνοδοιπόρον τὸν καλὸν Παντελῆν, σύροντα ὄπισθέν του τὸν ὄνον του φορτωμένον μὲ τὸ ἓν ἐκ τῶν βαρελίων μου. Τὸ ἄλλο, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἤδη κατὰ τὸ ἥμισυ κενωθῆ, ἔμεινεν εἰς τὸ χωρίον ὡς παρακαταθήκη ὑπὸ τῆς Παρασκευῆς τὴν φύλαξιν.

Μετὰ πέντε περίπου ὥρων ὁδοιπορίαν ἐφθάσαμεν εἰς Θολὸν Ποτάμι, ἀλλ' ὁ προβλεπτικὸς Παντελῆς δὲν ἐνέκρινε νὰ φέρωμεν τὸ γαβιάριόν μας ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν ρῖνα τοῦ Ἀγᾶ ἢ τῶν περὶ αὐτὸν Τούρκων, καὶ ἔμεινε μὲ τὸ ζῶόν του ἔξω τοῦ χωρίου, εἰς ἐξοχικὴν καλύβην χωρικοῦ γνωστοῦ του, ὅπου ἐσυμφωνήσαμεν νὰ μὲ περιμείνῃ. Ἐγὼ δὲ ἀκολουθῶν τοὺς δημογέροντας εἰσῆλθον ἐντὸς τῆς κωμοπόλεως. Φρίκη μὲ κατέλαβεν ἅμα εἰσεχώρησα εἰς τὰς στενὰς ὁδούς της, καὶ εἶδον τὰ σημεῖα τῆς ἐκεῖθεν διαβάσεως τῶν Τούρκων. Πρώτην τότε φορὰν ἔβλεπον τῆς καταστροφῆς τ' ἀποτελέσματα. Ἕως τότε ἔφευγον πρὸ αὐτῆς καὶ ᾐσθανόμην ὄπισθέν μου ἐνσκήπτουσαν τὴν θύελλαν, ἀλλὰ δὲν εἶχον εἰσέτι ἀκολουθήσει τὰ ἴχνη της. Ἔτος σχεδὸν εἶχε παρέλθει ἀφ' ὅτου ἐπάτησαν τὸ Θολὸν Ποτάμι οἱ Τοῦρκοι, ἀλλ' ἐφαίνετο νωπὸς ἔτι ὁ ὄλεθρος. Ἀπὸ τὰς θύρας καὶ τὰ παράθυρα τῶν πλείστων οἰκιῶν ἔλειπον ἢ ἐκρέμαντο ἡμίθραυστα τὰ φύλλα, πολλαχοῦ δὲ εἰς τοὺς τοίχους ἔμενε τῶν σφαιρῶν ἡ σφραγὶς ἢ τῆς πυρκαϊᾶς τὸ ἀπαίσιον μελάνωμα. Ὑπὸ ἕνα κατεστραμμένον ἐξώστην ἔβαφε τὸν λευκὸν εἰσέτι τοῖχον ἡ ροὴ χυθέντων αἱμάτων. Τίς οἶδεν ὁποία σκηνὴ διωγμοῦ καὶ σφαγῆς ἐτελέσθη ἐπὶ τοῦ ἐξώστου ἐκείνου! Μεταξὺ τῶν ἠρειπωμένων ἢ κενῶν οἰκιῶν ἦσαν καί τινες, τῶν ὁποίων οἱ ἐναπομείναντες κάτοικοι ἐπροσπάθησαν νὰ ἐπισκευάσωσι τὰς ζημίας, ἀλλ' ἡ ὅλη τοῦ χωρίου ἄποψις ἐμαρτύρει τρανῶς ὁποῖος θρῆνος ἐγένετο ἐντὸς αὐτοῦ, καὶ ἦτο ἐξήγησις ἱκανὴ τοῦ ἐνώπιον τῶν Τούρκων δέους τῶν πτωχῶν δημογερόντων μου. Τὸ ἰδικόν των χωρίον εἶχε διαμείνει μέχρι τοῦδε σῶον, ἀλλὰ πῶς ἠδύναντο οἱ δυστυχεῖς νὰ ἦναι καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος ἥσυχοι; Μὴ τὸ Θολὸν Ποτάμι δὲν εἶχε διαφύγει ἐπίσης τὴν πρώτην τῶν Τούρκων προσβολήν; Ὅτε πρὸ δύο ἐτῶν εἶχον ἐπιπέσει κατὰ τῆς νήσου καὶ τὴν ἐξωλόθρευσαν ὅλην, ἠλέησαν ἢ ἐλησμόνησαν τὴν μεσημβρινὴν ταύτην ἄκραν της, οἱ δὲ χωρικοὶ ἐνόμισαν ὅτι ὁ κίνδυνος παρῆλθε πλέον, ὅτι ἐκορέσθησαν οἱ σφαγεῖς ἀρκούντως καὶ ὅτι ἡ νῆσος ἐπλήρωσεν ἤδη ἱκανῶς τὸν φόρον τοῦ αἵματος. Ἀλλ' ἠπατῶντο οἰκτρῶς. Ὅτε τοῦ Κανάρη τὸ πῦρ ἐξεδίκησε τὰ πρῶτα τῆς Χίου δεινά, καὶ ἀντεβόησε καθ' ὅλον τὸ πέλαγος ὁ κρότος τῆς ἀναφλεχθείσης ναυαρχίδος, ἡ δὲ θάλασσα ἐκαλύφθη ὑπὸ πτωμάτων καὶ ὁ Καπετὰν Πασᾶς ἐξεψύχησεν ἡμίκαυστος ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, ἐξεμάνησαν ἐκ νέου οἱ Τοῦρκοι

καὶ ἐξεστράτευσαν παμπληθεῖς κατὰ τῶν ἀόπλων Μαστιχοχωριτῶν, βάψαντες καὶ πάλιν μέχρι τῆς λαβῆς εἰς αἷμα ἀθῷον τὰ ξίφη των.

Ὅταν ἐφθάσαμεν πρὸ τῆς κατοικίας τοῦ Μεγάλου Ἀγᾶ, οἱ δημογέροντες εἰσῆλθον ἐντὸς αὐτῆς, ἐγὼ δ' ἔμεινα εἰς τὸν δρόμον, καθὼς καὶ εἰς Καταρράκτην, περιμένων καὶ ἀναλογιζόμενος ὅσα εἶδον, πρὸ πάντων δὲ τὰ αἵματα ἐκεῖνα ἐπὶ τοῦ τοίχου ὑπὸ τὸν ἐξώστην. Μετ' ὀλίγον μ' ἔκραξαν καὶ ἀνέβην εἰς τὴν αἴθουσαν, ὅπου ἐκάθητο ὁ Ἀγᾶς. Ἀριστερόθεν καὶ δεξιόθεν του παρεκάθηντο ἄλλοι Τοῦρκοι, σύμβουλοι καὶ πάρεδροί του, εἰς δὲ τὰς ἄκρας τοῦ θαλάμου, παρὰ τὴν θύραν ἵσταντο ὄρθιοι οἱ δημογέροντες καὶ ἄλλοι τινὲς Χριστιανοί.

Ἔκλινα ταπεινῶς τὸν αὐχένα ἐνώπιον τοῦ μεγαλείου τοῦ Ἀγᾶ. Μὲ ἠρώτησε διὰ τοῦ διερμηνέως πόθεν ἔρχομαι;—Ἀπὸ τὴν Ἰκαρίαν. Πῶς ἦλθον;—Μὲ πλοιάριον. Πότε;—Πρὸ τεσσάρων ἡμερῶν. Τί θέλω;—Ἄδειαν νὰ πωλήσω εἰς τὰ χωρία τὴν πραγματείαν μου.

Ἐκεῖ Ἀράπης ὁπλοφόρος πλησιάζει τὸν Ἀγᾶν μὲ τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸ ἔδαφος.

—Ἀγᾶ μου, λέγει, ὁ νέος αὐτὸς φορεῖ ὑποδήματα φραγκικὰ καὶ θὰ εἶναι κατάσκοπος.

Καὶ δεικνύει διὰ τῆς μαύρης χειρός του τοὺς πόδας μου. Ἐστράφησαν πρὸς αὐτοὺς οἱ ὀφθαλμοὶ ὅλοι καὶ τὰ ἰδικά μου βλέμματα. Πραγματικῶς δὲν ἦσαν χωρικοῦ ὑπόδεσις αἱ ἐμβάδες μου. Τὰς ἠγόρασα εἰς Τῆνον καὶ ἔκοψα τὰ πτερά, ὅπου αἱ ταινίαι ἐδένοντο, νομίσας ὅτι ἤρκει τοσαύτη προφύλαξις. Δὲν προεῖδον ὁ ἄβλιος ὅτι ἠδύνατο τὸ σχῆμά των νὰ μὲ προδώσῃ, ἀλλ' οὐδὲ μοῦ εἶχεν ἔλθει εἰς τὸν νοῦν ὅτι ἤθελον ποτὲ ἐκληφθῆ ὡς κατάσκοπος.

— Βάλετέ τον εἰς τὴν φυλακήν, διέταξεν ὁ Ἀγᾶς.

Μὲ ἥρπασεν ἀμέσως ὁ Ἀράπης ἀπὸ τοῦ βραχίονος καί, πρὶν προφθάσω νὰ εἴπω λέξιν, ἄνευ οὐδεμιᾶς περαιτέρω ἐξετάσεως πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν ὑποψιῶν τὰς ὁποίας τὰ κατηραμένα μου ὑποδήματα προεκάλεσαν, μὲ ὁδηγεῖ εἰς στενὸν δωμάτιον ἡμιφωτιζόμενον ὑπὸ μικροῦ φεγγίτου, μὲ ὠθεῖ βιαίως ἀπὸ τῶν ὤμων καὶ μὲ κλείει ἐντὸς αὐτοῦ.

Ταῦτα πάντα ἔγιναν διὰ μιᾶς, τοσοῦτον ταχέως, τοσοῦτον ἀπροσδοκήτως, ὥστε ἤμην ὡς ζαλισμένος ὅτε εὑρέθην ἐντὸς τῆς φυλακῆς. Δὲν ἤξευρον τί μοῦ γίνεται. Ἠσθανόμην εἰσέτι ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ τοῦ βραχίονος τὰς βαρείας τοῦ Ἀράπη χεῖρας, ἤκουον τὴν ὀργίλην προσταγὴν τοῦ Ἀγᾶ νὰ μὲ βάλωσιν εἰς τὴν φυλακήν, ἐνθυμούμην τὸ ἐργαστήριον καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ Τηνίου ὑποδηματοποιοῦ μου, ἐντὸς δὲ τοῦ σκότους τῆς φυλακῆς ἐνόμισα κατὰ πρῶτον ὅτι ὀνειρεύομαι.

Ἅμα οἱ ὀφθαλμοί μου συνείθισαν τὸ σκότος, εἶδον ὅτι δὲν ἤμην μόνος ἐκεῖ. Δύο χωρικοὶ ἐκάθηντο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Μὲ παρηγόρησεν ἡ θέα των. Ὑπάρχουν στιγμαὶ καθ' ἃς ὁ ἄνθρωπος ἐπιζητεῖ τὴν ἐρημίαν, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ θέλει καὶ ἐπιθυμεῖ τὴν κοινωνίαν τῶν ὁμοίων του.

Ἦσαν πατὴρ καὶ υἱὸς οἱ δύο φυλακισμένοι, τὸ δ' ἔγκλημά των ἦτο ἡ πώλησις μαστίχης. Διότι τὸ ἥμισυ περίπου τοῦ ὅλου προϊόντος τῆς νήσου ἐκρατεῖτο, ὡς γνωστόν, διὰ τὰ χαρέμια τοῦ Σουλτάνου, δὲν ἐπετρέπετο δὲ εἰς τοὺς χωρικοὺς νὰ πωλήσωσι τὸ ἐπίλοιπον εἰμὴ εἰς μόνον τὸν Ἀγᾶν, ὅστις ὥριζε μόνος του τὴν τιμὴν τῆς μαστίχης καὶ τὴν ἐπλήρονεν ὅπως ἤθελε.

Ὁ γέρων μὲ ὡμίλησε πρῶτος ἐρωτῶν τίς εἶμαι καὶ διατί ἐφυλακίσθην καὶ μοὶ διηγήθη αὐτόκλητος τὴν ἱστορίαν του. Ὁ νέος δὲν ἐλάλει, ἀλλ' ἔκλαιε σιωπηλῶς, ἔκλαιεν· ὁ δὲ γέρων κρατῶν τοῦ υἱοῦ του τὴν χεῖρα διέκοπτε συχνάκις τὴν πρὸς ἐμὲ ὁμιλίαν του διὰ νὰ τῷ ἀποτείνῃ λόγους ἐνθαρρύνσεως καὶ παρηγορίας. Ἡ θέα τῶν δύο ἐκείνων ἐκλόνισε τὴν καρδίαν μου. Ἐνθυμήθην τὸν πατέρα μου καὶ τὸν ἔρημον εἰς Σπέτσας τάφον του, ἐνθυμήθην τὴν μητέρα καὶ τὰς ἀδελφάς μου περιμενούσας εἰς Τῆνον τὴν ἐπιστροφήν μου, καὶ ἀνῆλθεν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου ἡ πλημμύρα τῆς λύπης μου, καὶ μὲ κατέλαβε θρῆνος καὶ κοπετός, καὶ ἔκλαυσα, καὶ ἔχυσα πύρινα δάκρυα. Ἐροβούμην τοὺς Τούρκους. Καθὼς μ' ἐφυλάκισαν ἀνεξετάστως ὡς κατάσκοπον, ἠδύναντο ἐπίσης καὶ νὰ μὲ καταδικάσωσι. Τί ἦτο δι' αὐτοὺς ἑνὸς Χριστιανοῦ ἡ ζωή; Ἡ δυστυχής μου μήτηρ εἶχε δίκαιον νὰ μὲ ἀποτρέπῃ. Διατί νὰ ἔλθω εἰς Χίον;

Πρὸς τὸ ἑσπέρας μᾶς ἔδωσαν ἐλαίας καὶ ἄρτον, μετ' ὀλίγον δὲ ὁ Ἀράπης ἐλθὼν μ' ἐξήγαγε τῆς φυλακῆς καὶ μ' ἔφερεν εἰς σκιάδα ἐντὸς τοῦ κήπου, ὅπου, πέριξ τραπέζης χαμηλῆς φορτωμένης ἀπὸ ὀπώρας ποικίλας, ἐκάθηντο ἐπὶ παπτώντων τρεῖς Τοῦρκοι καὶ δύο Χριστιανοί. Μεταξὺ τῶν πρώτων ἀνεγνώρισα τὸν Μουλᾶ Μουσταφᾶν, ἡ δὲ θέα του μοὶ ἔδωκε θάρρος, διότι ὁ ἄνθρωπος δὲν μοῦ ἐφάνη κακὸς κατὰ τὴν τελευταίαν συνοδοιπορίαν μας. Ἤρχισαν ἐκ νέου νὰ μ' ἐξετάζωσι τίς εἶμαι καὶ πόθεν καὶ τί θέλω; Ἐπανελάμβανον δὲ τὰς ἀποκρίσεις τῆς πρωΐας. Πρὸς ἐπικύρωσιν τῶν λόγων μου ἠθέλησα νὰ ἐπικαλεσθῶ τοῦ Μουλᾶ τὴν μαρτυρίαν.

— Ἀγᾶ μου, δὲν μὲ εἶδες...

Ὁ Μουλᾶς ἔστρεψεν ἀπ' ἐμοῦ τὸ πρόσωπον, καὶ ἠννόησα ὅτι δὲν θέλει νὰ μὲ δώσῃ γνωριμίαν. Ἠθέλησα ν' ἀλλάξω ὁμιλίαν, ἀλλὰ περιεπλέχθην, ἡ δὲ σύγχυσίς μου ἐπεσφράγισε τὴν ἰδέαν τὴν ὁποίαν περὶ ἐμοῦ συνέλαβε τῆς νέας χωρικῆς ὁ προστάτης, ἀφ' ἧς στιγμῆς δὲν ἐξε-

τέλεσα ὡς ἔπρεπεν τὸ περὶ τοῦ ἄνθους πρόσταγμά του.

— Φίλοι μου, εἶπε τουρκιστὶ πρὸς τοὺς συνδαιτημόνας του. Δὲν εἶναι διὰ κατάσκοπος τὸ ἀνθρωπάριον τοῦτο. Δὲν τὰ ἔχει σωστά. Εἶναι κουτὸς ὁ δυστυχής!

Καὶ ἐξηκολούθησε ταπεινοτέρᾳ τῇ φωνῇ μεταξύ των ὁ περὶ ἐμοῦ λόγος, ἀλλὰ δὲν ἤκουον τί ἔλεγον· ὁ Ἀράπης μ' ἔσυρεν ἔξω τῆς σκιάδος καὶ μὲ ὡδήγησε πάλιν εἰς τὴν φυλακήν. Δὲν ἦτο ἐκ τῶν καλλιτέρων νυκτῶν μου ἐκείνη, οὔτε ἡ ἑπομένη, ἀναγνῶστά μου. Την ἐπιοῦσαν ἀπήχθησαν τῆς φυλακῆς οἱ δύο χωρικοὶ καὶ δὲν ἐπέστρεψαν, ἔμενον δ' ἐντὸς αὐτῆς μόνος καὶ ἔρημος, μετρῶν τὰς ὥρας καὶ ἐλεεινολογῶν τὴν τύχην μου, καὶ συλλογιζόμενος τί ἄρα ν' ἀπέγινεν ὁ Παντελῆς καὶ ὁ ὄνος του.

Τὴν ἑπομένην πρωΐαν μὲ ὡδήγησε πάλιν ὁ Ἀράπης ἐνώπιον τοῦ Ἀγᾶ. Ἐβάδιζον περίλυπος καὶ καταβεβλημένος. Μία μόνη μοὶ ἔμενεν ἐλπίς, ἡ ὑπόληψίς μου ὡς πτωχοῦ τὸ πνεῦμα, καὶ ἤμην ἀποφασισμένος νὰ τὴν ἐκμεταλλευθῶ ὡς τελευταίαν σανίδα σωτηρίας. Ὁ Ἀγᾶς ἐκάθητο ροφῶν τὸν ναργιλέν του, περιστοιχιζόμενος ὑπὸ τῆς συνήθους συνοδίας του. Ὁ διερμηνεὺς ἵστατο πλησίον του μὲ τὰς χεῖρας ἐσταυρωμένας ἐπὶ τοῦ στήθους.

— Προσκύνησε τὸν Ἀγᾶν, μοὶ εἶπε. Σοῦ δίδει τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλ' ἐπὶ ὅρῳ νὰ ὑπάγῃς πρὸς τὴν χώραν, ὄχι πρὸς τὰ χωρία, ὅθεν ἦλθες.

Ἔσκυψα καὶ ἐφίλησα τὴν ἄκραν τοῦ κρασπέδου τοῦ Ἀγᾶ καὶ ὑπεχώρησα βήματά τινα. Ἀλλ' ἐσυλλογίσθην τὸν Παντελῆν καὶ τὰ βαρέλιά μου καὶ τὸν ὅρμον ὅπου ἤλπιζον νὰ εὕρω τὸ μέσον τῆς εἰς Τῆνον ἐπιστροφῆς.

— Τί χάσκει ἐκεῖ; ἠρώτησεν ὁ Ἀγᾶς.

— Ἀγᾶ μου, εἶπον, ἀφῆκα τὸ ὑποκάμισόν μου εἰς τὸ χωρίον καὶ πρέπει νὰ ὑπάγω νὰ τὸ πάρω.

Δὲν ἠννόησεν ὁ Τοῦρκος τί λέγω καὶ ἠρώτησε τὸν διερμηνέα. Ἐκάγχασεν, ὅτε τῷ ἐξηγήθη ἡ αἴτησίς μου.

— Καλά, εἶπε, καλά. Σοῦ τὸ φέρουν τὸ ὑποκάμισόν σου, ἀλλὰ σὺ νὰ ὑπάγῃς πρὸς τὴν χώραν.

Ἐπροσκύνησα καὶ ἀπεσύρθην. Εἰς τὴν θύραν μ' ἐπερίμενεν ὁ Ἀράπης, προτείνων ἀγερώχως τὴν παλάμην.

— Τὰ χαψιάτικα, μοὶ εἶπε.

Εἶχον λησμονήσει ὅτι οἱ φυλακισθέντες ὑπόκεινται εἰς τοῦ φόρου τούτου τὴν ἀπότισιν. Ἐξήγαγον τοῦ κόλπου μου τὸ σακκούλιον ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἶχον ὀλίγα γρόσια, τὸ προϊὸν τῆς ἕως τότε πωλήσεως ἐκ τοῦ χαβιαρίου μου, καὶ ἤρχισα νὰ λύω τοὺς κόμβους του μετὰ προφανοῦς δυσαρεσκείας. Ἀλλ' οἱ κόμβοι ἦσαν πολλοὶ καὶ περιπεπλεγμένοι, οἱ δὲ δάκτυλοί μου δὲν ἔσπευδον εἰς τοῦ ἐμπλέγματος τὴν λύσιν. Ἔχασε τὴν ὑπομονὴν ὁ Ἀράπης, ἢ μ' ἐλέησεν ἴσως, καὶ ὑψώσας τὴν χεῖρα τὴν κατεβίβασε ραγδαίαν ἐπὶ τοῦ αὐχένος μου, μοὶ ἀπηύθυνε δύο λέξεις οὐχὶ φιλόφρονος ἀποχαιρετισμοῦ, καὶ ἀνεχώρησε. Ἤμην ἐλεύθερος, ἡ δὲ θύρα ἦτο ἀνοικτή· ἐξῆλθον ἄνευ χρονοτριβῆς καὶ ἐβάδισα κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὴν ἔξοδον τοῦ χωρίου. Ἀλλ' ἡ πύλη ἦτο κλειστὴ καὶ οὐδεὶς παρ' αὐτήν. Ἦτο Κυριακή, καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἐλειτουργοῦντο εἰσέτι εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἡ πρώτη μου ὥθησις ἦτο νὰ ὑπάγω κ' ἐγὼ νὰ εὐχαριστήσω τὸν Θεὸν διὰ τὴν λύτρωσίν μου, ἀλλ' ὑπερίσχυσεν ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ ἐξέλθω ὅσῳ τὸ ταχύτερον ἀπὸ τὸ Θολὸν Ποτάμι καὶ νὰ τρέξω εἰς ἀναζήτησιν τοῦ Παντελῆ. Ἔκαμον τὸν σταυρόν μου ἐκεῖ εἰς τὸ ὕπαιθρον, ἀνέβην ἐπὶ δένδρου τοῦ ὁποίου ὁ κορμὸς ὑψοῦτο παρὰ τὴν πύλην, ἐπήδησα τὸν τοῖχον καὶ εὑρέθην ἐκτὸς τοῦ χωρίου ἐλαφρὸς καὶ ἀδέσμευτος. Ἔτρεξα δρομαῖος πρὸς τὴν καλύβην ὅπου ὁ Παντελῆς ὑπεσχέθη νὰ μὲ περιμείνῃ. Ἀλλὰ δύο ἡμερόνυκτα παρῆλθον ἔκτοτε. Περιμένει ἄρά γε εἰσέτι;

Ἡ καλύβη ἦτο κλειστή. Ἔκρουσα τὴν θύραν, ἔκραξα: Παντελῆ, Παντελῆ! ἀλλ' οὐδεὶς ἀπεκρίθη.

Ὄπισθεν τῆς καλύβης ἦτο ὁ σταῦλος. Ἤνοιξα τὸν μάνδαλον καὶ εἰσῆλθον ἐντὸς αὐτοῦ καὶ εἶδον, ὦ χαρά μου! εἶδον τὸν ὄνον τοῦ Παντελῆ ἡσύχως ἐκεῖ περιμένοντα. Μὴ γελάσῃς, ἀναγνῶστα. Τὸν ἐνηγκαλίσθην καὶ τὸν ἐφίλησα! Ἠννόησα ὅτι ὁ εὐλαβὴς κύριός του ἐκκλησιάζεται. Δὲν μὲ παρήτησεν ὁ ἀγαθὸς Παντελῆς. Μετ' οὐ πολὺ τὸν εἶδον ἐπιστρέφοντα. Δὲν περιγράφω τὴν ἀμοιβαίαν τῆς συναντήσεώς μας ἀγαλλίασιν!

[Ἕπεται τὸ τέλος.]

Δ. Βικελας.

Η ΕΛΛΑΣ ΕΝ ΤΗ ΔΙΕΘΝΕΙ ΕΚΘΕΣΕΙ ΤΟΥ 1878

[Λόγος ἐκφωνηθεὶς ὑπὸ τοῦ Κ^ου Ε. Egger ἐν τῇ Σορβόννῃ κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρίας, τῇ 23 Ἰανουαρίου 1879.]

Κυρίαι καὶ Κύριοι,

Ἀρχίζω τὴν συνδιατριβὴν ταύτην διὰ μιᾶς παρακλήσεως καὶ διὰ μιᾶς ὑποσχέσεως· ἡ μὲν παράκλησις πρὸς καθησύχασιν ἐμοῦ αὐτοῦ, ἡ δὲ ὑπόσχεσις ὅπως καθησυχάσω ὑμᾶς. Ἡ ἀρχαία αἴθουσα αὕτη, ἐντὸς τῆς ὁποίας λαμβάνω σήμερον τὸν λόγον, ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρίας τῆς Γαλλίας, καὶ ἐπὶ τῇ εὐμενεῖ τῆς Ἐφορείας αὐτῆς προσκλήσει, πληροῦται ὅλη ὑπὸ τῆς ἠχοῦς θρησκευτικῆς, ἐπιστημονικῆς καὶ φιλολογικῆς εὐγλωττίας· ἀντηχοῦσιν εἰσέτι ἐντὸς αὐτῆς αἱ ἐπευφημίαι, τὰς ὁποίας πρὸ ὀκταημέρου προεκάλεσεν ἐνταῦθα ἡ ζωηρά, ἡ ἀφελής, ἐνταυτῷ δὲ καὶ πολυμαθὴς τοῦ Κ^ου Λεσὲψ ἀγόρευσις. Παρακαλῶ, προσπαθήσατε νὰ λησμονήσητε ταῦτα πάντα, ὅπως διεκφύγω τῆς συγκρίσεως τὰς δυσχερείας. Ἄλλως τε, καθ' ὃ μὴ ἔχων τὴν ἐλπίδα νὰ ἑλκύσω τὴν ὑμετέραν ἀκοὴν ὅσον ὁ ποιήσας τὴν διώρυγα τοῦ Σουέζ, ὑπόσχομαι ὅτι θὰ κρατήσω ὑμᾶς ἐπὶ ὀλιγωτέραν ὥραν ἐνταῦθα. Πρὸς ἀνακούφισιν δὲ τῆς ὑμετέρας προσοχῆς καὶ εἰς ἐπίρρωσιν τοῦ ἀνεπαρκοῦς λόγου μου, ὁ ἡμέτερος πρόεδρος μοὶ προσέφερε τὸ βοήθημα φωτογραφικῶν τινῶν ἀπόψεων, βοήθημα ἐξοικονομοῦν μὲν τὰς δυνάμεις τοῦ λέγοντος, παρέχον δὲ πρόσθετον εἰς τοὺς ἀκούοντας ἡδονήν. Ἀλλ' ἀρκεῖ τὸ προοίμιον. Ἐπίφοβος λίαν ἡ διὰ μακρῶν ἐπαγγελία βραχυλογίας. Ὅθεν, ἐπὶ τὸ προκείμενον.

Ἡ πρώτη θέα τοῦ Ἑλληνικοῦ τμήματος ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ Ἄρεως δὲν ἦτο μεγάλων ἐντυπώσεων πρόξενος. Μεταξὺ τῶν ἑκατέρωθεν προπυλαίων τῆς Δανικῆς καὶ τῆς Βελγικῆς ἐκθέσεως, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῶν Ἐθνῶν ὑψοῦτο ταπεινὸν οἰκοδόμημα ἑλληνικοῦ ρυθμοῦ, ἐνώπιον δ' αὐτοῦ στήλη κομψή, φέρουσα προτομὴν τῆς Ἀθηνᾶς, τῆς προστάτιδος τῶν Ἀθηναίων θεᾶς, τῆς Παλλάδος, ὑπὸ τὸ αὐτὸ περίπου σχῆμα ὑπὸ τὸ ὁποῖον ὁ Φειδίας παρέστησεν αὐτὴν ἐν τῷ Παρθενῶνι, τῷ κυριωτέρῳ τῆς θεᾶς ἱερῷ, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς Ἀκροπόλεως. Δείγματα ἀξιώτερα λόγου τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλυπτικῆς ὑπῆρχον ἐν τῇ ἀπέναντι στοᾷ, ὁποῖα λόγου χάριν τοῦ Κ^ου Δρόση ἡ Πηνελόπη, καὶ τοῦ Κ^ου Κόσσου ὁ Ὅμηρος, ὅστις ἠγοράσθη διὰ τὸ λαχεῖον τῆς Ἐκθέσεως. Εἶχε δὲ καὶ ἐν τῇ ζωγραφικῇ ἡ Ἑλλὰς ἀξιοτίμους τινὰς ἀντιπροσώπους. Ἀλλὰ δὲν θὰ μεμψιμοιρήσωσι κατ' ἐμοῦ οἱ Ἕλληνες ἐπὶ τῇ μὴ ὑπερυψώσει τῶν ἔργων, ὅσα εἰς τὰς αἰθούσας τῶν ὡραίων τεχνῶν προσήνεγκον.

Εἰσερχόμενός τις ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῶν Ἐθνῶν εἰς τὴν εἰδικωτέραν τῆς βιομηχανίας ἔκθεσιν ἔβλεπε κατὰ πρῶτον τὸ ὑλικὸν τῶν σχολείων, ὑλικὸν μαρτυροῦν μετὰ πόσου ἡ Ἑλλὰς ζήλου παρακολουθεῖ, ὡς πρὸς τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν παίδων καὶ τῶν νέων, τὴν ταχείαν σήμερον πρόοδον καὶ ἀνάπτυξιν τῶν παιδαγωγικῶν συστημάτων. Τεκμήρια τούτου ποικίλα εὑρίσκεται τις προβαίνων ἐν τῇ Ἑλληνικῇ στοᾷ, καὶ ἀναθεωρῶν τὰ ἐκτιθεμένα ἐκπαιδευτικὰ βιβλία. Ἐνταῦθα δὲ σκέψις τις ἤρχετο ἀφ' ἑαυτῆς εἰς τὸν νοῦν τοῦ θεατοῦ, ὡς ἀγαθὸς οἰωνὸς διὰ τὸ ἐπίλοιπον τῆς ἐπισκέψεως. Ὁ ἐπιπόλαιος παρατηρητής, διατηρῶν ὅπως δήποτε ἀναμνήσεις τινὰς τῆς κλασικῆς αὐτοῦ ἐκπαιδεύσεως, ἠδύνατο ἐκ τῆς συγκρίσεως τῆς νέας Ἑλλάδος πρὸς τὴν ἀρχαίαν νὰ ἐξάξῃ πόρισμα ἥκιστα εὐμενὲς ὡς πρὸς τὸ μικρὸν ἔθνος, οὗτινος τὰ βιομηχανήματα κατεῖχον τοσοῦτον μικρὸν χῶρον, παραβαλλόμενον καὶ πρὸς τὸν τοῦ Βελγίου ἢ τῆς Δανίας, κρατῶν καὶ τούτων τρίτου ἢ τετάρτου βαθμοῦ ὡς πρὸς τὸν πληθυσμόν. Καὶ ὅμως, μὴ λησμονῆτε, ὅτι τὸ μικρὸν τοῦτο Ἑλληνικὸν ἔθνος παριστᾷ φαινόμενον μοναδικὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κόσμου· τὸ φαινόμενον φυλῆς ἥτις ἀφοῦ διέπρεψεν ἐν ἰσχύϊ, ἀφοῦ διέλαμψε πρωτοκάθεδρος ἐπὶ μακρὸν ἐν ταῖς τέχναις καὶ ταῖς ἐπιστήμαις, ἀφοῦ κατόπιν διῆλθε μακρὰν περίοδον παρακμῆς, ἀφοῦ ἐπὶ τέλους ὑπέστη τεσσάρων αἰώνων καταθλιπτικώτατον ζυγόν, ἀνεγείρεται ἤδη μετὰ τῆς ζωηρᾶς καὶ γενναίας φιλοδοξίας τοῦ νὰ καθέξῃ ἐκ νέου τὴν θέσιν αὐτοῦ ἐν τῷ πολιτισμῷ. Ὑπῆρξαν ἕτερα ἔθνη ἰσχυρά, ἀλλ' ἐξηλείφθησαν διὰ παντὸς ἀπὸ τῆς μεγάλης σκηνῆς τῆς ἱστορίας. Ποῦ παρὰ τὸν Τίγριν ἢ τὸν Εὐφράτην εὑρίσκονται σήμερον οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Ἀσσύριοι; Ποῦ οἱ Πέρσαι; Ποῦ οἱ Αἰγύπτιοι; Ἐκ τῶν δύο πρώτων οὐδὲν διαμένει ἢ τῶν ἀρχαίων αὐτῶν μνημείων τὰ ἐρείπια. Ἡ Περσία μετασχηματισθεῖσα διὰ τοῦ Ἰσλαμισμοῦ ἐλαχίστην κατέχει θέσιν μεταξὺ Ρώσσων, Ὀθωμανῶν καὶ Ἄγγλων. Ἡ Αἰγυπτιακὴ φυλή, κυριαρχηθεῖσα ἀλληλοδιαδόχως ὑπὸ τῶν Φαραώ, ὑπὸ τῶν Περσῶν, ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ὑπὸ τῶν Ρωμαίων καὶ ἐν τέλει ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων, δὲν ἐξηλείφθη βεβαίως ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ Νείλου, τὰς ὁποίας ἄλλοτε ἐκάλυψε διὰ θαυμασίων μνημείων, ἀλλ' οἱ φελάχοι, οἱ σήμερον ἐκπροσωποῦντες τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην φυλήν, κατήντησαν ἤδη δοῦλοι μόνον ὑπὸ τὴν χεῖρα τοῦ ἀγερώχου Ὀθωμανοῦ, ἢ ἐργάται χρησιμοποιούμενοι ὑπὸ τῶν ἡμετέρων μηχανικῶν. Διατρέξατε μετ' ἐμοῦ διὰ τῆς φαντασίας τὴν οἰκουμένην καὶ ἀναζητήσατε, ἐν τῷ Μεξικῷ, ἐν τῇ Περουβίᾳ, ἐν τῇ Ἰνδικῇ αὐτῇ, ἀναζητήσατε ἔθνος καταβληθέν, καταστραφέν, ὑποδουλωθέν, ἀλλ' ὅμως διαμαρτυρόμενον κατὰ τῆς ἐκπτώσεως αὐτοῦ ὡς οἱ Ἕλληνες, οἵτινες συνενοῦντες εἰς ἓν ἅπαντας τῆς οἰκογενείας αὐτῶν τοὺς κλάδους καὶ ἀπαύστως ἀγωνιζόμεναι μετὰ θάρρους καὶ περινοίας, προσπαθοῦσιν ὁσημέραι ν' ἀναφανῶσιν ἄξιοι τῶν προγόνων αὐτῶν.

Τῶν τοιούτων ἀγώνων τεκμήρια θὰ ἴδητε ἀνὰ πᾶν βῆμα κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν, τῆς ὁποίας μεθ' ὑμῶν ἤδη ἀναλαμβάνω τὴν ἐξακολούθησιν.

Ἐνταῦθα βλέπω πρῶτον τοῦ ἐδάφους τὰ προϊόντα, ὀρυκτὰ καὶ φυτά. Μεταξὺ τῶν πρώτων ἔχομεν τὰ λαμπρὰ μάρμαρα, ἅτινα ἐχρησίμευον ἄλλοτε εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ τὴν γλυπτικήν, καὶ τῶν ὁποίων οὐδαμῶς ἐξηντλήθησαν ἔκτοτε τὰ στρώματα. Τὰ δὲ φυτὰ παρίστανται δι' ὑποδειγμάτων παρασκευασθέντων ὑπὸ ἐπιδεξίου βοτανικοῦ πρὸς χρῆσιν τῶν σπουδαστῶν. Ἐκ τῶν ὀπωρῶν, ὅσαι δὲν ἐκτίθενται ὑπὸ τοιαύτην ἐπιστημονικὴν μόνον μορφήν, παρατηρῶ τὴν ἐλαίαν, τὴν τοσοῦτον προσφιλῆ εἰς τοὺς ἀρχαίους τῶν Ἀθηνῶν κατοίκους· τὴν σταφυλήν, καὶ ἰδίως τὴν λεγομένην Κορινθιακὴν σαφίδα, ἀποτελοῦσαν σήμερον σπουδαῖον ἐξαγω-

γῆς ἐμπόριον· τὸν βάμβακα ἐπὶ τέλους, ὅστις ἐπὶ πολὺ ἀποστελλόμενος ὡς πρώτη ὕλη ὅπως διασκευασθῇ ὑπὸ τῶν χειροτεχνῶν τῆς Δύσεως, μεταβάλλεται ἤδη ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι εἰς νῆμα, καὶ ἐκ νήματος εἰς ὑφάσματα, καθὼς καὶ ἡ μέταξα, ἥτις ἀποτελεῖ μίαν τῶν ἀρχαιοτέρων τῆς Ἑλληνικῆς ἀνατολῆς βιομηχανιῶν. Τὰ Ἑλληνικὰ μεταξουργεῖα δὲν παρήγαγον εἰσέτι προϊόντα ἐπίσης θαυμαστὰ ὁποῖα τὰ ἐκ τοῦ Λυὼν ἐκτεθέντα. Οἱ ὑφανταὶ τῶν Πατρῶν ἢ τοῦ Πειραιῶς δὲν ἐπέδειξάν τι ἐφάμιλλον τοῦ ἔργου ὅπερ ἐθαυμάσατε ἴσως ἐν τῇ συλλογῇ μεταξουργοῦ ἐκ Λυὼν, ὡραίους δηλονότι στίχους τοῦ Λαμαρτίνου εἰς εἴκοσι σελίδας, ὑφασμένας ἐν μετάξῃ μετὰ μεγίστης ἐντελείας· ἀλλ' ὑπομονή. Ἀπαιτεῖται χρόνος πρὸς πᾶσαν πρόοδον.

Πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν αἱ ὑπὸ τὴν Τουρκίαν Ἑλληνικαὶ χῶραι δὲν εἶχον οὐδὲ ἓν τυπογραφεῖον. Οὐδ' ἀπορεῖ ἐπὶ τούτῳ ὁ ἀναλογιζόμενος ὅτι τὸ πρῶτον ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκτυπωθὲν βιβλίον χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1727. Τὰ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τῆς Στερεᾶς, τῶν νήσων, καὶ τῆς Ἀνατολῆς ἀναγινωσκόμενα τότε βιβλία ἐξήρχοντο ἐκ τῶν πιεστηρίων τῆς Βενετίας, τῆς Βιέννης, τοῦ Βουκουρεστίου καὶ τοῦ Ἰασίου. Ἐπιτρέψατέ μοι, ἐν παρενθέσει, ν' ἀνακαλέσω παράδοξον σύμπτωσιν. Ἐξ ἐφημερίδος Ἑλληνικῆς, τοῦ *Λογίου Ἑρμοῦ* τοῦ 1811, ἐπληροφορήθην κατὰ πρῶτον ὅτι τὸ περιώνυμον τηλεβόλον τοῦ Βασιλικοῦ Ἀνακτόρου (Palais royal), καταβιβασθὲν ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ οἰκοδομήματος, ἐστήθη ἐν τῷ κήπῳ, ὅπου σήμερον ἔτι εὑρίσκεται.

Ἀλλ' ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὰ περὶ τυπογραφίας. Ὑλικὸν τυπογραφικὸν ἐδωρήθη κατὰ πρῶτον εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Χίου ὑπὸ τοῦ Ἀμβροσίου Φιρμινίου Διδότου, τοῦ λογίου φιλέλληνος οὗτινος θρηνοῦμεν τὸν πρόσφατον θάνατον. Τὸ ὑλικὸν τοῦτο ἀπωλέσθη κατὰ τὰς σραγὰς καὶ τὰς δηώσεις, τὰς ὁποίας ἡ νῆσος ἐκείνη μετ' οὐ πολὺ ὑπέστη. Ἀλλ' ὁ γενναῖος δωρητὴς ἀνεπλήρωσεν αὐτὸ βραδύτερον, ἀποστείλας ὅμοιον ὑλικὸν εἰς Ναύπλιον, ὅπου ἐχρησίμευσε πρὸς ἐκτύπωσιν τῆς πρώτης ἑλληνικῆς ἐφημερίδος, «τοῦ Φίλου τοῦ Νόμου». Ἐπὶ πολὺ οἱ τυπογράφοι ἦσαν Γάλλοι ἢ Ἕλληνες ἐκμαθόντες τὴν τέχνην ἐν Γαλλίᾳ, ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν καὶ ἀναλώμασι τοῦ Διδότου αὐτοῦ. Σήμερον ἡ Ἑλληνικὴ τυπογραφία ἔχει μὲν εἰσέτι ἀνάγκην διδαχῶν καὶ ὑποδειγμάτων ἐντεῦθεν, παράγει ὅμως ἐπιτοπίως τοὺς χαρακτῆρας, τὴν μελάνην καὶ αὐτὸν ἔτι τὸν χάρτην οὗτινος ἔχει χρείαν. Ἡ χαρτοποιΐα εἶναι ἡ ἧττον προωδευμένη ἐκ τῶν πρὸς κατασκευὴν βιβλίων βιομηχανιῶν, καθ' ὅσον ἀπαιτεῖ καὶ κεφάλαια μεγάλα καὶ μηχανήματα πολυδάπανα· ἀλλὰ θὰ προοδεύσῃ καὶ αὕτη καθὼς αἱ ἄλλαι. Ἄλλως τε δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν περὶ τῆς γενομένης μέχρι τοῦδε προόδου ἐκ τῶν ἐμπορίων καὶ τῶν βιβλιοθηκῶν ὅπου συνεσφίγγοντο ἑκατοσύαι βιβλίων τυπωθέντων εἰς τὰς κυριωτέρας τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος πόλεις, πρὸς δὲ καὶ δεδεμένων ἐπὶ τόπου μετὰ χάριτος ἱκανῆς.

Δύο κατάλογοι, ἀποτελοῦντες ὁμοῦ τετρακοσίας περίπου σελίδας, ἐπιμαρτυροῦσι τὴν πρὸ δεκαετίας ἀνάπτυξιν τῆς Ἑλληνικῆς βιβλιεμπορίας. Τὸ δὲ μᾶλλον πρὸς τιμὴν αὐτῆς, ἅπαντα σχεδὸν τὰ βιβλία ταῦτα ἀπευθύνονται εἰς ἀναγνώστας σπουδαίως διατεθειμένους καὶ διψῶντας μάθησιν. Τὸ κατ' ἐμὲ, ὡς ἀρχαιολόγος κλίσει, εἰ μὴ θέσει, εὐχαρίστως διακρίνω ἐν μέσῳ τῶν τοιούτων βιβλίων τὰς ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς τῶν Ἀθηνῶν Ἑταιρίας ἐκδιδομένας ἐκθέσεις, περιεχούσας εἴτε σχέδια τῶν νεωστὶ ἀνακαλυφθέντων ἀρχαίων μνημείων, εἴτε πολλὰς καὶ μακρὰς ἐπιγραφὰς, λείψανα πολύτιμα τῶν πολιτικῶν, θρησκευτικῶν καὶ δημοτικῶν ἀρχείων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Ἄλλη τις τέχνη, συναγωνιζομένη τὴν σήμερον πρὸς τὴν ξυλογραφίαν ἢ τὴν χαλκογραφίαν, ἡ φωτογραφία, καλλιεργεῖται ἐν Ἑλλάδι μεθ' ὅσης καὶ παρ' ἡμῖν ζωηρότητος. Πάντα τὰ ὅπως δήποτε ἄξια λόγου μνημεῖα παριστῶνται ὑπὸ πάσας αὐτῶν τὰς φάσεις ὑπὸ τῶν φωτογράφων, τὰ δὲ φωτογραφήματα αὐτῶν ἠδύνασθε εὐκόλως νὰ ἐξετάσητε ἐκεῖ ἐντὸς πλουσίων λευκωμάτων. Αἱ νεώταται ἀνακαλύψεις, αἱ ἐν Τροίᾳ καὶ αἱ ἐν Μυκήναις ἐπιτυχῶς ὑπὸ τοῦ ἀκαμάτου Κ° Σχλίεμανν γενόμεναι, παρετάσσοντο ἐκεῖ ἐνώπιον ἡμῶν διὰ σειρᾶς εἰκόνων ἑλκυουσῶν τὴν ἐνθουσιώδη παντὸς φιλαρχαίου προσοχήν.

Ἰδού, Κυρίαι καὶ Κύριοι, φωτογραφικαί τινες εἰκόνες, αἵτινες μεγεθυνόμεναι ἐπὶ τοῦ ὄπισθέν μου λευκοῦ πίνακος, παριστῶσιν ἀπόψεις τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Πειραιῶς, τῆς Ἀκροπόλεως, τοῦ Παρθενῶνος καὶ τοῦ Θησείου. Ἡ τελευταία εἰκὼν παριστᾷ τὸ θέατρον τοῦ Βάκχου, τοῦ Διονύσου, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὰ ἐρείπια τοῦ θεάτρου του, ἀποκαλυφθέντα πρὸ δεκαπενταετίας δι' ἐπιτυχῶν ἀνασκαφῶν. Εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ ἀρχαίου τούτου θεάτρου, ἐρειδομένου ἐπὶ τοῦ βράχου τῆς Ἀκροπόλεως, παρατηρήσατε παρακαλῶ τὴν παρὰ τὸ ἔδαφος πρώτην σειρὰν τῶν ἐδωλίων. Ὑπάρχουσιν ἑξήκοντα περίπου τοιαῦτα, σχηματίζοντα, οὕτως εἰπεῖν, τὰ παρ' ἡμῖν καθίσματα τῆς ὀρχήστρας (stalles d'orchestre). Τινὰ ἐξ αὐτῶν κοσμοῦνται δι' ἀναγλύφων, φέρουσι δ' ἐπιγραφὰς ἐμφαινούσας τὸ ἀξίωμα τῶν δικαιουμένων νὰ κάθηνται εἰς τὴν πρώτην σειρὰν ἀρχόντων. Μεταξὺ τῶν προνομιούχων τούτων συγκαταριθμεῖται ὁ τοῦ Διονύσου ἱερεύς, προεδρεύων τῶν ἐν Ἀθήναις τελουμένων δραματικῶν τελετῶν. Γύψινον ἐκμαγεῖον τοῦ ἐδωλίου τούτου κοσμεῖ τὸν προθάλαμον τῆς τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου βιβλιοθήκης, ὅπου βεβαίως θὰ ἔχητε

τὴν περιέργειαν νὰ τὸ ἴδητε. Ἐπιτρέψατέ μοι δὲ νὰ σᾶς ὑποδείξω ὁποῖον φῶς αἱ τοιαῦται ἀρχαιολογικαὶ ἀνακαλύψεις ἐπιχέουσιν ἐνίοτε ἐπὶ τοῦ κειμένου τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Ὁ κωμικὸς Ἀριστοφάνης ἐν μιᾷ τῶν φαιδροτέρων αὐτοῦ κωμῳδιῶν παριστᾷ τὸν Βάκχον δυσανασχετοῦντα μετὰ τὸν θάνατον τῶν προσφιλῶν αὐτῷ ποιητῶν ἐπὶ τῇ ἀνικανότητι τῶν διαδεξαμένων ἐκείνους, καὶ καταβαίνοντα εἰς τὸν Ἅδην ὅπως ἐπαναφέρῃ ἐκεῖθεν τινὰς τῶν ἐνδόξων ἐκείνων νεκρῶν. Ὅπως μὴ πτοηθῇ ὑπὸ τῶν κινδύνων τοῦ ἐπιχειρήματος μεταμφιέσθη εἰς Ἡρακλῆν καὶ φέρει τὸ ῥόπαλον τοῦ ἥρωος, ἀλλ' ὅμως ἐνώπιον τῶν τεράτων τῶν φρουρούντων τοῦ Πλούτωνος τὸ βασίλειον καταλαμβάνεται ὑπὸ δέους καὶ παραζάλης, εἰς μάτην προσπαθοῦντος τοῦ δούλου αὐτοῦ Ξανθίου νὰ τὸν ἐνθαρρύνῃ. «Ποῦ νὰ φύγω ;» ἀνακράζει,

Ποῖ δῆτ' ἂν τραποίμην ;

προσθέτει δ' ἀμέσως κατόπιν:

Ἱερεῦ, διαφύλαξόν μ' ἵν' ὦ σοι ξυμπότης. (Βάτραχοι, 296).

Ἡ ἀλλόκοτος αὕτη ἀποστροφὴ ἐπὶ πολὺ περιέπλεξε τοὺς ἀναγνώσας τοῦ Ἀριστοφάνους. Ἀρχαῖος σχολιαστὴς ἐξηγεῖ ὅτι ὁ ἱερεὺς τοῦ Βάκχου παρεκάθητο εἰς τὴν πρώτην τῶν θεατῶν σειρὰν ὅπως δεχθῇ κατὰ πρόσωπον τοῦ θεοῦ τὴν προσαγόρευσιν. Ἀλλ' ἀπέναντι τοῦ ἐδωλίου αὐτοῦ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὁ σεμνοπρεπὴς ἱερεὺς ἔβλεπε τὴν κωμῳδίαν, δὲν νομίζετε ὅτι τοῦ Ἀριστοφάνους τὸ σκῶμμα προσλαμβάνει ζωηρότερόν τινα χαρακτῆρα ; Ἠδυνάμην πολλὰ νὰ εἴπω ἐὰν ὁρμώμενος ἐκ τῆς ἀναμνήσεως ταύτης ἐπεχείρουν νὰ σᾶς ὑποδείξω κατὰ πόσον οἱ εὐφυεῖς ἐκεῖνοι Ἀθηναῖοι συνεδύαζον τὴν εὐσέβειαν, καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν δεισιδαιμονίαν, μετὰ τῶν αὐθαδεστέρων πρὸς τοὺς θεοὺς αὐτῶν ἐλευθεριῶν. Ἀλλ' ἂς ἐξέλθωμεν τοῦ Ἑλληνικοῦ τμήματος, καθότι οὔτε ἡ Ἑλλὰς περικλείεται ἐντὸς αὐτοῦ μόνου, οὐδ' ἐγὼ ἐξεπλήρωσα ὁλόκληρον εἰσέτι τὸν σκοπὸν τὸν ὁποῖον προεθέμην. Τῷ ὄντι, ἐὰν ἐξαιρέσωμεν τοὺς Σίνας, τοὺς Ἰάπωνας, τοὺς Ἰνδοὺς καὶ τὰς ὑπὸ ποικίλας ἐπόψεις ἐνδιαφερούσας ἐκθέσεις αὐτῶν, καθ' ἁπάσας τὰς ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ Ἄρεως στοὰς ἀνευρίσκομεν τὸν ἀρχαῖον Ἑλληνισμόν, ἐπιδρῶντα μὲν διὰ τῶν διδαγμάτων καὶ τῶν ὑποδειγμάτων αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης τοῦ κόσμου σύμπαντος, παρεισδύοντα δὲ καὶ μέχρις ὑπερβολῆς εἰς τὸ λεξικολόγιον ἁπασῶν τῶν βιομηχανιῶν.

Ἀκούω καθ' ἑκάστην λεγόμενον, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα λησμονεῖται, ὅτι οἱ μὲν μαθηταὶ ἀποφεύγουσι τὴν ἐκμάθησιν αὐτῆς, οἱ δὲ διδάσκαλοι ἀπώλεσαν τῆς διδασκαλίας αὐτῆς τὸ γόητρον. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη μομφὴ, τὴν ὁποίαν ἐξέφερον ἤδη οἱ ἡμέτεροι Ἑλληνισταὶ τῆς ΙΓ' καὶ τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος, ἔχει τὴν αὐτὴν περίπου ὑπόστασιν σήμερον ὅσην καὶ τότε. Καὶ ἂν παραμελῆται ἡ Ἑλληνικὴ ἐν ταῖς σχολαῖς σήμερον, δύναμαι ὅπως δήποτε νὰ βεβαιώσω ὑμᾶς, ὅτι οὐδαμῶς περιφρονεῖται ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις. Ἀπ' ἐναντίας, ἐπικρατεῖ ἐντὸς αὐτῶν ἱκανὴ σχολαστικότητος δόσις καὶ παιδαριώδης τις τῶν Ἑλληνικῶν ὀνομασιῶν ἐπιδίωξις. Ἐντὸς τῆς ἐκθέσεως ἔβλεπέ τις ἀνὰ πᾶν βῆμα λέξεις Ἑλληνικὰς, ἢ δῆθεν Ἑλληνικὰς, δοθείσας εἰς νέας ἐφευρέσεις τῆς τυπογραφίας, τῆς μυρεψίας, ἢ καὶ εἰς αὐτὰ τῶν παίδων τὰ ἀθύρματα. Εἴχομεν μέχρι τοῦδε τὸ *καλειδισκόπιον*, τὸ *φενακιστισκόπιον* καὶ τοσαύτας ἄλλας λέξεις, τὰ ὁποίας οἱ παῖδες ἡμῶν ἐπιπόνως ἐψέλλιζον πρὸς ὀνομασίαν ἀντικειμένων, ἅτινα ἐπὶ τέλους οὐδὲν ἄλλο ἦσαν ἢ τροπολογίαι τῆς παλαιᾶς μαγικῆς λυχνίας. Ἀλλ' ἰδοὺ καὶ *πραξιγοσκόπιον* ἤδη καὶ *λαμποσκόπιον*, λέξεις ἐμποιοῦσαι φρίκην εἰς ὦτα Ἑλλήνων τε καὶ Ἑλληνιστῶν, καὶ οὐδεμίαν ἐπὶ τέλους προσθέτουσαι τιμὴν εἰς τοὺς ἐφευρέτας οἵτινες παραθέτουσι ταύτας ἐνώπιον ἡμῶν. Μικρὸν πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐκθέσεως μὲ ἐπεσκέφθη κατασκευαστὴς ζητῶν εὔηχον Ἑλληνικὴν λέξιν πρὸς ὀνομασίαν τελειοποιημένου πυρεκβόλου (briquet). Ἕτερος ἤθελε λέξιν διὰ μηχάνημα, ἀγνοῶ ὁποίου εἴδους, πρὸς κατασκευὴν βουτύρου. Πρὸ δέκα περίπου ἐτῶν, μετὰ τὸ τέλος τῆς παραδόσεώς μου ἐντὸς τῆς ὑπὸ τὸ ἀμφιθέατρον τοῦτο αἰθούσης, κλειδοποιὸς, ἐφευρὼν νέον κλεῖθρον διὰ χρηματοκιβώτια, προσῆλθε, μετὰ πλείστης ἄλλως ἀβροφροσύνης, ζητῶν μοι νὰ βαπτίσω τὸ ἐφεύρημά του. Καὶ τὸν εὐχαρίστησα μὲν τὸ κατὰ δύναμιν, ἀλλ' ἐμειδίασα συνάμα ἐπὶ τῇ ἀθῴᾳ ματαιότητι ἥτις ἐπιβαρύνει τὰ βιομηχανικὰ ἡμῶν λεξικολόγια διὰ ξένων ὅρων, κακῶς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ χαλκευθέντων διὰ τῆς ἀτέχνου τῶν λεξικῶν σφυροκοπίας. Ἐπιτρέπεται εἰς τὰς καθ' ἑαυτὸ ἐπιστήμας, τὴν γεωμετρίαν, τὴν φυσικὴν, τὴν ἰατρικὴν, τῶν ὁποίων πρῶτοι διδάσκαλοι ἐχρημάτισαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ἐπιτρέπεται εἰς ταύτας νὰ λαμβάνωσι παρὰ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ ὅρους πρὸς ὀνομασίαν τῶν νεωτέρων προσκτήσεων ἐν τῷ βασιλείῳ τῶν ἀφῃρημένων ἰδεῶν ἢ τῶν νόμων τῆς φύσεως. Ἐπιτρέπεται εἰς τὸν Michel Chasles, τὸν ἐξακολουθοῦντα τὴν σειρὰν τῶν ἀνακαλύψεων τοῦ Εὐκλείδου, νὰ δανείζηται παρὰ τοῦ μεγίστου ἐκείνου γεωμέτρου ὅρους γλώσσης τοσοῦτον προσφυοῦς εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἀκριβολογίαν. Τῷ ἐπιτρέπεται καὶ νέους τινὰς ὅρους νὰ προσθέσῃ εἰς τὸ ἀρχαῖον ὀνοματολόγιον, ὅπως ἐφαρμώσῃ αὐτὰς εἰς ἀνακαλύψεις νέας. Ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς διαδόχους τοῦ Cuvier, ὁποῖος ὁ Milne Edwards, νὰ συνεχίζωσι τὰ ζωολογικὰ αὐτῶν ὀνοματολόγια πρὸς τὰ τοῦ Ἀριστοτέλους ἢ τοῦ Θεοφράστου. Ὅτε ὁ ὀρυκτολόγος Daubrée ἐπικαλεῖται τὴν ὁδηγίαν Ἑλληνιστοῦ τινος περὶ τὴν ἐκλογὴν συνθέτων Ἑλληνικῶν

λέξεων πρὸς ἁπλοποίησιν τοῦ δυσκόλου ὀνοματολογίου τῶν μετεωροειδῶν, οὐδαμῶς παρεκβαίνει τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ· διότι μένει ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἐπιστήμης, ἀποτείνεται δὲ εἰς ἐκλεκτὸν κύκλον εἰδικῶν λογίων. Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοιαύτας ἔτι περιστάσεις ἀνάγκη νὰ γίνηται μετὰ περισκέψεως ἡ ἐκλογή· ἀνάγκη νὰ ἐκφράζωσιν αἱ λέξεις συντόμως ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον ἐφαρμόζονται, ὁπότε δὲν ἰσοδυναμοῦσι πρὸς ὁρισμοὺς, ὅπερ ἀδύνατον σχεδόν. Συνειθίσαμεν πρὸ μακροῦ τὸν *τηλέγραφον*, ἀπ' αὐτοῦ δὲ ἄνευ πολλοῦ κόπου κατήλθομεν εἰς τὸ *τηλέφωνον* καὶ τὸ *φωνόγραφον*. Δισκολεύομαι ὅμως νὰ παραδεχθῶ τὸ *μικρόφωνον*. Ἀφοῦ δ' ἔχει τὴν ἀκοὴν τοσοῦτον λεπτὴν, τολμῶ νὰ τῷ εἴπω, μετὰ πλείστου πρὸς τὸν ἐφευρέτην πατέρα του σεβασμοῦ, ὅτι κακῶς τὸ ἐβάπτισαν. Καθότι μικρόφωνον σημαίνει ὅτι ἔχει μικρὰν φωνὴν, ἐνῷ ἀπ' ἐναντίας τὸ ἐργαλεῖον τοῦτο μεγαλύνει τὴν φωνήν. Πρὸ πάντων δὲ ἂς ἀποφεύγωμεν τὰς μακρὰς ὀνομασίας ὁπότε ἀπὸ τοῦ σπουδαστηρίου τοῦ ἐπιστήμονος προώρισται νὰ μεταβῶσιν εἰς τὰ ἐργοστάσια τῶν βιομηχάνων· διότι τότε ἡ χρῆσις βεβαίως θ' ἀποκόψῃ δύο ἢ τρεῖς συλλαβὰς ἀπ' αὐτῶν. Τοιουτοτρόπως ἡ *χρωμολιθογραφικὴ* εἰκὼν μετεβλήθη εἰς τὸ σύντομον chromo καὶ οὕτω καλεῖται παρά τε τοῦ τεχνίτου, ὅστις κατασκευάζει καὶ παρὰ τοῦ ἐμπόρου, ὅστις πωλεῖ αὐτήν.

Ἐν συνόλῳ, Κυρίαι καὶ Κύριοι, βεβαιώθητε ὅτι οἱ καθηγηταὶ τῆς Ἑλληνικῆς οὐδαμῶς ἀρέσκονται εἰς τὰς καταχρήσεις ταύτας διὰ τῶν ὁποίων σχίζονται τὰ ὦτα καὶ συγχύζεται ὁ νοῦς ὑμῶν. Πρὸς τοὺς ἐραστὰς τοιούτων νεωτερισμῶν ἀείποτε λέγουσι: Ἐὰν ἔχητε χρείαν ὅρου νέου πρὸς διάκρισιν νέου ἀντικειμένου, προστρέξατε κατὰ πρῶτον εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν, ἐν ἐλλείψει δὲ τῆς γαλλικῆς εἰς τὴν λατινικὴν, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἡ ἡμετέρα γλῶσσα ἠρύσθη τὰ κυριώτερα αὐτῆς στοιχεῖα. Μὴ προσφεύγετε δὲ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν εἰμὴ ἀφοῦ ἀποτύχωσι πάντως αἱ εἰς τὴν γαλλικὴν καὶ τὴν λατινικὴν ἔρευναι ὑμῶν. Ἐλεήσατε τοὺς ἡμετέρους τεχνίτας, οἵτινες ἐπιθυμοῦσι νὰ ἐννοῶσι τὰς ὀνομασίας τῶν ἐργαλείων, τῶν ὁποίων χρῶνται τοσοῦτον ἐπιδεξίως. Ἐλεήσατε τὰ τέκνα ἡμῶν, καὶ μὴ ἀποκαθιστᾶτε ἀπεχθῆ εἰς αὐτὰ τὴν Ἑλληνικὴν, καθ' ἣν ἡλικίαν ἀρχίζομεν νὰ τοῖς τὴν διδάσκωμεν.

Ἀλλ' ἀρκοῦσιν αἱ μακραὶ αὗται παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας ὅμως ἐπεθύμουν νὰ ἐκμυστηρευθῶ πρὸς ὑμᾶς. Μετὰ τὰς λέξεις ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὰ πράγματα.

Ἐν τῇ καταπληκτικῇ ποικιλίᾳ τῶν ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ Ἄρεως ἐκθεμάτων τῆς βιομηχανίας, καὶ ἰδίως τῶν μηχανῶν, πανταχοῦ ἀνεύρισκέ τις τὰ ἴχνη τῆς Ἑλληνικῆς διανοίας καὶ τῶν παραδόσεων αὐτῆς, δυσχερὴς δ'ἀποβαίνει ἡ καθ' ἅπαντας τοὺς ἐλιγμοὺς αὐτῆς ἀνίχνευσις τῆς τοιαύτης τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπιδράσεως. Ἐν τῷ τμήματι τῶν μηχανῶν ἐπιτρέψατέ μοι, καθ' ὃ Ἑλληνιστὴς, νὰ παραμείνω ἐνώπιον τῆς χειροβαλίστρας, ἐν μέσῳ τῶν ἀριστουργημάτων ἕνεκα τῶν ὁποίων ὁ μηχανουργὸς **Albert Piat** ἐτιμήθη ἐπαξίως διὰ μεγάλου μεταλλίου. Ἡ χειροβαλίστρα (εἶδος τοξοβαλίστρας) περιγράφεται ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος μηχανικοῦ Ἥρωνος τοῦ Ἀλεξανδρέως. Ὁ ἀρχαῖος συνάδελφός μου **Vincent** ἐπεχειρίσθη, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς περιγραφῆς ταύτης, νὰ κατασκευάσῃ χειροβαλίστραν. Μετὰ δὲ τὸν θάνατόν του ἕτερος μαθηματικὸς καὶ μηχανικὸς, ὁ **K. Piat**, ἀναλαβὼν ἐπιτυχῶς τὸ ἔργον κατώρθωσε νὰ φέρῃ ἀκέραιον ἐνώπιον ἡμῶν ἓν τῶν μᾶλλον ἀξιοπεριεργοτέρων μηχανημάτων τοῦ *πυροβολικοῦ* τῶν ἀρχαίων. Αἱ τοιαῦται κατ' ἀναστροφὴν, οὕτως εἰπεῖν, ἀνακαλύψεις, ἔχουσιν ἀληθῶς πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον. Ἀποκαλύπτουσι τὸν βαθμὸν τῆς ἀρχαίας ἐπιστήμης καὶ τὴν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ ἐπιτυχίαν αὐτῆς, πρὶν ἢ αἱ νεώτεραι ἐφευρέσεις, οἷα ἡ τῆς πυρίτιδος, δώσωσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον νέα μέσα ἐνεργείας, ἀτυχῶς δὲ καὶ καταστροφῆς συνάμα. Ἐνθυμοῦμαι ὅτε ἐντὸς τοῦ ἐργοστασίου τοῦ **K. Piat** ἐγένετο ἡ πρώτη δοκιμὴ τῆς μόλις στηθείσης χειροβαλίστρας, μολυβδοκόνδυλον ἐκσφενδονισθὲν ἀπ' αὐτῆς διετρύπησεν ἐπενδύτην κρεμάμενον ἐπὶ τοῦ τοίχου εἰς μέτρων τινὼν ἀπόστασιν· εἰς δὲ τῶν ἐργατῶν, τοὺς ὁποίους ὁ **K. Piat** εἶχεν ἐνθουσιάσει ὑπὲρ τοῦ ἔργου εἰς τὸ ὁποῖον τοὺς καθωδήγει, ἀνεφώνησε: «Ἰδοὺ τὸ πρῶτον βέλος τὸ ὁποῖον ἡ μηχανὴ αὕτη ρίπτει μετὰ δύο χιλιάδας ἔτη!» Δὲν ἀρέσκει εἰς ὑμᾶς, Κυρίαι καὶ Κύριοι, ὁ ἀφελὴς οὗτος ἐνθουσιασμὸς τοῦ Παρισινοῦ ἐργάτου, ὅστις οὐχὶ μόνον διὰ τῶν χειρῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς καρδίας καὶ διὰ τῆς διανοίας παρακολουθεῖ τὴν ἐργασίαν τοῦ φιλολόγου καὶ τοῦ συμπαθοῦς ἐργοστασιάρχου αὐτοῦ;

Δὲν δύναμαι, Κυρίαι καὶ Κύριοι, νὰ ὑποκρύψω τὴν ἀγάπην μου πρὸς τὸ γόνιμον πνεῦμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, νομίζω δὲ ὅτι ἀνευρίσκω τὰ ἴχνη αὐτοῦ καὶ ὅπου ὑμεῖς δὲν ὑποπτεύεσθε. Τὸ Αἰγυπτιακὸν ἐν τῇ Ἐκθέσει μέγαρον περιεῖχεν εἰκόνας καὶ σχέδια τῆς διώρυγος τοῦ Σουὲζ, τὴν ὁποίαν εἴχομεν ἤδη περιεργασθῆ καὶ ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ **1867**, ὁπότε ὁ **K. Λεσὲψ** ἐπέδειξε τοῦ λαμπροῦ αὐτοῦ ἐπιχειρήματος τὴν ἐπιτυχίαν. Ἀλλὰ ἡ πρώτη ἰδέα διώρυγος, συνενούσης τὴν Μεσόγειον μετὰ τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης, δὲν εἶναι οὐδαμῶς νέα. Ἀνέργεται μέχρι τῆς **6ης** πρὸ Χ. ἑκατονταετηρίδος, μέχρι τοῦ Βασιλέως Νεχὼ ἢ Νεχαὼ, ὅστις ἤνοιξε διώρυγα μεταξὺ τοῦ Σουὲζ καὶ τοῦ Ζαγαζὶκ, πρὸς τὴν μεσημβρινὴν τοῦ Δέλτα ἄκραν, ὁπόθεν τὰ πλοῖα διὰ τοῦ Νείλου ἀνήρχοντο ἕως τῆς Μεσογείου.

Ἀλλ' ὁ Αἰγύπτιος οὗτος βασιλεὺς ἦτο εἷς ἐκ τῶν πρώτων ἐλθόντων εἰς συνάφειαν μετὰ τῶν Ἑλλήνων. Ὅσῳ δ' ἐπιδέξιοι καὶ ἂν ὑπῆρξαν περὶ τὰς τέχνας οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι, ὑποπτεύομαι ὅτι ἡ ἰδέα αὕτη τῆς διὰ διώρυγος συνενώσεως τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης μετὰ τοῦ Νείλου ἐνεπνεύσθη εἰς τὸν Αἰγύπτιον παρὰ συμβούλου ἐκ Κορίνθου ἐλθόντος ἢ ἐξ Ἀθηνῶν. Τοῦτο δὲ μ'ἐνθυμίζει ὅτι Ἕλλην γεωγράφος, ὁ περιώνυμος Στράβων, ἀφηγεῖται τὸν ἀπόπλουν θαλασσοπόρων ἀπὸ τῆς δυτικῆς ἄκρας τῆς Ἰβηρίας, τῆς σημερινῆς Ἱσπανίας, πρὸς εὕρεσιν νέας πρὸς τὴν Ἰνδικὴν ὁδοῦ, διὰ τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ. Ἡ ἐπιχείρησις ἀπέτυχε, διότι ἡ ναυτικὴ πυξὶς ἦτο ἄγνωστος εἰσέτι, τὰ δὲ τρόφιμα ἐξηντλήθησαν. Ἀλλ' ἐν τῇ ἀποπείρᾳ τῶν τολμηρῶν ἐκείνων προδρόμων τοῦ Κολόμβου νομίζω ἐπίσης ὅτι ἀνευρίσκω τὴν φιλοπράγμονα τῶν Ἑλλήνων δραστηριότητα. Ὡς πρὸς τὸν **K. Λεσὲψ**, κατάγεται μὲν οὗτος ἐξ ἀρχαίου Βεαρνικοῦ (du Béarn) οἴκου, ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες διέβησαν, λέγεται, ἐκ τῆς Γασκωνίας, τινὲς δὲ τῶν τῆς χώρας ἐκείνης φιλοπατρίδων λογίων διατείνονται ὅτι εὗρον ἐν αὐτῇ τὰ ἴχνη Ἑλληνικῶν ἀποικισμῶν. Δὲν θέλω νὰ ὁρκισθῶ περὶ τούτου, ἀλλὰ τίς οἶδεν ἐὰν δὲν ὑπάρχωσι σταγόνες τινὲς αἵματος Ἑλληνικοῦ εἰς τὰς φλέβας τῆς εὐγενοῦς ταύτης οἰκογενείας, ἥτις ἐπέπρωτο νὰ παράσχῃ εἰς τὴν Εὐρώπην ἕνα τῶν πρωτίστων ὑποκινητῶν τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ;

Εἰς τὰς στοὰς ἰδίως τοῦ Τροκαδέρου ἠδύνατό τις νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι τῆς σήμερον διαδοχὴν τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, καὶ τὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν ἐπὶ τῶν σχολῶν τῶν μέσων αἰώνων καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων. Αἱ στοαὶ αὗται ἀπετέλουν ἀληθὲς μουσεῖον, ἐν ᾧ ἀνευρίσκετο ἀνὰ πᾶν βῆμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἡ ἐπήρεια. Παρὰ τὰ συντρίμματα τῶν καλλιτεχνημάτων ἅτινα διέσωσεν ἀπὸ τῶν ἐρειπίων τῆς Δωδώνης Ἕλλην ἐξ Ἠπείρου, ὁ **K. Καραπάνος**, ἔβλεπέ τις ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς ἀρχαίας ἡμῶν Γαλατίας τὰ σημεῖα τῆς πρώτης ἀπομιμήσεως τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης. Παρὰ προτομὴν ἀρχαϊκὴν ἀνήκουσαν εἰς φιλάρχαιον οὕτινος λησμονῶ ἤδη τὸ ὄνομα, ὑπῆρχε προτομὴ ἑτέρα, ἀποδιδομένη παρὰ τῶν εἰδότων εἰς τὸν Φειδίαν αὐτόν. Ἡ προτομὴ αὕτη ἀνευρεθεῖσα μεταξὺ τῶν ἐρειπίων τοῦ Παρθενῶνος, παριστῶσα δὲ κεφαλὴν Νίκης, παρέχει εἰς ἡμᾶς εὐκαιρίαν νὰ παραβάλωμεν τὴν πιστὴν τῆς φωτογραφίας ἀπεικόνισιν πρὸς τὴν ἀκούσιον ἐνίοτε ἀπιστίαν τῶν ἀρχαιοτέρων ἰχνογράφων. Ἔχομεν τῷ ὄντι ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ἐνεστώσης ἑκατονταετηρίδος ἰχνογράφημα τῆς κεφαλῆς ταύτης, κατὰ δὲ τὸ **1855** ὁ **Léon Laborde** παρενέβαλε φωτογραφίαν αὐτῆς ἐν τῷ συγγράμματί του περὶ Ἀθηνῶν κατὰ τὴν **14ην**, **15ην** καὶ **16ην** ἑκατονταετηρίδα, συγγράμματι εἰρωνικῶς ἀφιερωθέντι «πρὸς ἅπαντας τοὺς Βανδάλους συλητὰς, ἀκρωτηριαστὰς καὶ ἐπισκευαστὰς τῶν ἀρχαίων μνημείων, εἰς ἔνδειξιν βαθείας ἀγανακτήσεως.» Ἡ πρώτη τῶν δύο τούτων εἰκόνων παριστᾷ χαρίεσσαν κεφαλὴν συγχρόνου παρισινῆς, ἐνῷ ἡ δευτέρα, ἡ ἀληθὴς, διατηρεῖ τὸν ἰδανικὸν ἐκεῖνον τύπον κάλλους, τὸν συνδυάζοντα τὴν χάριν μετὰ τῆς σοβαρότητος καὶ ἀποτελοῦντα τὴν ἐντέλειαν τῆς ἑλληνικῆς γλυπτικῆς. Ἡ κοσμία αὕτη καὶ εὐγενὴς χάρις ἀνευρίσκεται εἰς τὰ παρακείμενα πολυάριθμα εἰδώλια, τὰ ἐσχάτως ἀνευρεθέντα ἐντὸς τῶν τάφων τῆς ἐν Βοιωτίᾳ Τανάγρας. Ταῦτα δὲ κατεσκεύαζον τεχνῖται ἄσημοι, οὐδενὸς τῶν ὁποίων διετηρήθη τὸ ὄνομα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τέχνης, καὶ οἵτινες ἐκαλοῦντο ἁπλῶς *κυροπλαθοι*, ἢ *κυροπλάσται*, δηλαδὴ κατασκευασταὶ *κουκλῶν*. Τοσοῦτον ἦτο διαδεδομένον τὸ αἴσθημα τοῦ καλοῦ ἐν τῇ προνομιούχῳ ἐκείνῃ φυλῇ, καὶ μέχρι τῶν ταπεινωτέρων τῆς βιομηχανίας στρωμάτων.

Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα εἶναι ἀληθεῖς θησαυροὶ τοὺς ὁποίους οἱ καλλιτέχναι καὶ οἱ ἐρασταὶ τοῦ καλοῦ ἐν Εὐρώπῃ ἀφήρπασαν ἀπὸ τῶν ἐρειπίων τῆς Ἑλλάδος. Δυσχερὴς ἡ ἀπαρίθμησις ὅσων ἐξ αὐτῶν κοσμοῦσι τὰ ἡμέτερα καὶ τὰ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης μουσεῖα. Ἂς ἀρκεσθῶμεν εἰς τὰ ἐκ τοῦ Βρετανικοῦ μουσείου παριστώμενα ἤδη ἐνώπιον ὑμῶν διὰ τοῦ ἠλεκτρικοῦ φωτός.

Τινὲς τῶν Ἑλλήνων ἀκροατῶν μου, βλέποντες ἤδη ταῦτα ἀναμιμνήσκονται ἴσως μετὰ λύπης τῶν συμφορῶν τῆς πατρίδος αὐτῶν. Ἡ ζωφόρος, αἱ μετόπαι αὗται ἀπεσπάσθησαν τοῦ Παρθενῶνος, ἀπὸ τοῦ **1799** μέχρι τοῦ **1805**, ὑπὸ τοῦ περιωνύμου λόρδου Ἔλγιν καὶ μετηνέχθησαν εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου βραδύτερον ἐπωλήθησαν ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ Βρετανικὸν μουσεῖον. Καὶ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ αἱ ἀρχαιολογικαὶ αὗται βιαιοπραγίαι προεκάλεσαν πολλῶν τὴν ἀγανάκτησιν, εὐγλώττως δ' ἐστηλιτεύθησαν ὑπὸ ὡραίων τινῶν στίχων τοῦ Βύρωνος. Πρό τινος δ' ἔτι κυρία τις ἑλληνικῆς καταγωγῆς, ἡ πριγκήπισσα Δώρα Ἰστριάς, γυνὴ εὐφυὴς καὶ πολυμαθὴς, ἐπανελάμβανε τὰς κατὰ τοῦ ἀγγλικοῦ βανδαλισμοῦ μομφὰς ἐν ἐπιστολῇ δι' ἧς μὲ ἐτίμησε. Τῇ ἀπεκρίθην ὅ,τι καὶ ἤδη λέγω πρὸς τοὺς ἐνώπιόν μου Ἕλληνας: Ἡ Ἑλλὰς ἐπὶ τοῦ Ἔλγιν, ἔκυπτε τὸν αὐχένα ὑπὸ τὸν Ὀθωμανικὸν ζυγόν, ἀγνοοῦσα καὶ ἀδιαφοροῦσα πρὸς τοὺς θησαυροὺς, τοὺς ὁποίους οἱ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης ἐθαύμαζον ἐπ' αὐτῆς. Αὐτὸς ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῶν Ἀθηνῶν παρεῖχεν εἰς τὸν λόρδον Ἔλγιν τὴν ἄδειαν ν' ἀφαιρέσῃ ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν πᾶν ὅ,τι καλὸν ἢ ἀρχαῖον τῷ ἤρεσκε. Ἀλλὰ τὰ πρότυπα ταῦτα τῆς τέχνης, ἐναποτεθέντα ἐν ταῖς συλλογαῖς τῆς Δύσεως, μὴ δὲν συνετέλεσαν ὅπως ὑποθάλψωσι

παρ' ἡμῖν τὴν λατρείαν τῆς ἀρχαιότητος ; μὴ δὲν ἐμόρφωσαν τὰς νεωτέρας σχολὰς τῶν ἡμετέρων γλυπτῶν καὶ ἀρχιτεκτόνων; μὴ δὲν ἐχρησίμευσαν πρὸς ἀνύψωσιν τῆς ἀξίας καὶ αὐτῶν τῶν ἀριστουργημάτων τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας ; Ἴσως πολλὰ τῶν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἐκπατρισθέντων διεφυλάχθησαν οὕτως ἀπὸ τῆς καταστροφῆς. Μὴ λησμονῶμεν ὅτι τοῦ Βενετοῦ Μοροζίνη αἱ σραῖραι ἔφερον τὴν ἐρήμωσιν ἐν τῇ Ἀκροπόλει κατὰ τὸ 1687 καὶ ἀνέτρεψαν τὸ στέγασμα τοῦ Παρθενῶνος, μεταβληθέντος εἰς πυρταποθήκην. Ὅθεν ἔχουσι ποικίλους οἱ Ἕλληνες λόγους ὅπως παρηγορῶνται διὰ τὸν τοιοῦτον πλουτισμὸν τῶν μουσείων τοῦ Λονδίνου ἢ τῶν Παρισίων, καὶ τὴν ἐκ τούτου προσγενομένην ζημίαν εἰς τὰ μνημεῖα τῶν Ἀθηνῶν. Τοιουτοτρόπως ἐπηύξησε τὸ ἠθικὸν κῦρος τοῦ Ἑλληνισμοῦ καθ' ἅπασαν τὴν Δύσιν, τὸ δὲ κῦρος τοῦτο, ἐνισχυόμενον ὑπὸ τῆς θέας τῶν ἔργων τῆς ἀρχαιότητος, συνετέλεσε μεγάλως πρὸς ἐξέγερσιν τῆς γενναιόφρονος συμπαθείας, ἥτις ἐξώθησε τὴν Εὐρώπην πρὸς ἀρωγὴν τῆς κατὰ τῶν Τούρκων ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος, καὶ πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἀνεξαρτησίας ἐπὶ τῇ ὁποίᾳ σήμερον δικαίως καυχᾶται.

Ἐγένετο ἄρά γε τῆς τοιαύτης ἀνεξαρτησίας χρῆσις, ὁποίαν ἡ κοινὴ ἐν Εὐρώπῃ γνώμη ἀπῄτει! Ἡμεῖς τε καὶ οἱ γείτονες ἡμῶν συχνάκις μεμφόμεθα τοὺς Ἕλληνας ἐπὶ τῷ ἀγόνῳ θορύβῳ τῶν βουλευτικῶν αὐτῶν συνελεύσεων, ἐπὶ τῇ μὴ μονιμότητι τῶν Κυβερνήσεων αὐτῶν, ἐπὶ τῇ ἀκράτῳ ἐπιδιώξει θέσεων δημοσίων καὶ . . . προσοδοφόρων. Δὲν ἦλθον ἐνταῦθα ἐπὶ σκοπῷ νὰ ἀπολογηθῶ ὑπὲρ αὐτῶν. Ἄλλως τε οἱ Ἕλληνες ἔκπαλαι εἶχον τὴν συναίσθησιν τῆς ἐξαιρετικῆς αὐτῶν εἰς τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας ἐπιδόσεως, οἱ δὲ ῥήτορες αὐτῶν ἔκπαλαι διεκήρυττον ὅτι «ὁ ἑλληνικὸς λαὸς προώρισται νὰ ἐπισύρῃ τὸν θαυμασμὸν τῶν ἐπερχομένων γενεῶν.» Ὅ,τι δ' ὁ Αἰσχίνης ἔλεγε, καθ' ἣν ἐποχὴν ἐξασθενισθέντες ὑπὸ τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν ὑπέκυπτον εἰς τὴν Μακεδονικὴν κυριαρχίαν, τὸ αὐτὸ ἐπανέλεγον καὶ ὁπότε ἡ ἀγέρωχος Ρώμη τοὺς ἠπείλει. «Λέγουσιν, ἀνέκραζεν ὁ Κάτων, ὅτι οἱ Ρόδιοι εἶναι ἀλαζόνες. Ἀλλ' ὑπάρχει λαὸς ἀλαζονικώτερος ἡμῶν ;» Δύο μετέπειτα ἑκατονταετηρίδας ὁ Πλίνιος ἀπεκάλει τοὺς Ἕλληνας, οὐχὶ ὅπως περιφρονήσῃ αὐτούς, φυλὴν ὑπὲρ πᾶσαν ἑτέραν ἀρεσκομένην εἰς τὰ ἑαυτῆς ἐγκώμια. Ἡ φυλὴ αὕτη ἐκχριστιανισθεῖσα ἔκτοτε διετήρησε τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο καὶ μεθ' ἁπάσας τὰς μακρὰς συμφορὰς καὶ ταπεινώσεις αὐτῆς. Δὲν ἀκούουσιν εὐχαρίστως οἱ Ἕλληνες τὰ ἐλαττώματα αὐτῶν καὶ ἰδίως παρὰ ξένων, καὶ μάλιστα Γάλλων. Ὡς πρὸς τοῦτο ὅμως φοβοῦμαι, καθ' ἃ ἔλεγεν ὁ Κάτων, ὅτι πολλοὶ ἐξ ἡμῶν ὁμοιάζομεν πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Τὸ δὲ κατ' ἐμέ, Κύριοι, ὅσον ἀφορᾷ τὰς ὑπουργικὰς μεταβολάς, χθὲς διατρέχων τὴν Ἐπετηρίδα τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου παρετήρουν ὅτι ἀπὸ τοῦ 1834 ἕως τῆς σήμερον προσηγόρευσα τεσσαράκοντα ὑπουργούς. Ὑπολογίσατε τὸν μέσον ὅρον, κύριοι μαθηματικοί, καὶ εἰπῆτέ μοι ἐὰν ἐκ τοῦ ὑπολογισμοῦ δὲν ἐξάγεται μάθημα μετριοφροσύνης δι' ὅλους ἡμᾶς. Προτοῦ μεμφθῶμεν τοὺς ἄλλους ἂς ἐξετάσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς ἐνώπιον τοῦ κατόπτρου. Ἡ Εὐρώπη ἔπραξε βεβαίως πολλὰ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος καὶ δικαιοῦται πολλὰ παρ' αὐτῆς νὰ προσδοκᾷ, δικαιοῦται πολλὰ εἰς αὐτὴν νὰ διδάξῃ, ἀλλ' ὀφείλει πρὸ πάντων διὰ τοῦ παραδείγματος νὰ διδάσκῃ. Ἂς προσπαθήσωμεν ἡμεῖς, ἰδίως, οἱ Γάλλοι νὰ παράσχωμεν εἰς αὐτὴν τὸ παράδειγμα τῆς σωφροσύνης καὶ τῆς σταθερότητος ἐν τῇ ἐξασκήσει τῆς ἐλευθερίας, μὴ λησμονῶμεν δὲ τὰς δυσχερείας καθ' ὧν εἶχον καὶ ἔχουσι νὰ παλαίσωσιν οἱ Ἕλληνες ἀναπλάττοντες τὴν ἐθνικότητα αὐτῶν, ἐπανορθοῦντες τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς βαρβαρότητος τὰ ἀποτελέσματα, ἐπανορθοῦντες δ' ἐπὶ τούτοις καὶ τὴν ἠθικήν, οὕτως εἰπεῖν, καταστροφήν, τὴν ὁποίαν αἰῶνες δουλείας ἐπέφερον. Ἁρμόζει εἰς ἔθνος μέγα καὶ ἰσχυρόν, οἷον τὸ ἡμέτερον, ν' ἀποβλέπῃ ἀείποτε συμπαθῶς πρὸς τὸ μικρὸν ἔθνος εἰς τὸ ὁποῖον τοσαύτας ὀφείλουσι χάριτας οἱ Χριστιανικοὶ λαοί, οὗτινος δὲ καὶ αὐτὰ ἔτι τὰ ἐρείπια περιβάλλονται ὑπὸ τῆς ἀφθάρτου αἴγλης ἐνδόξων ἀναμνήσεων.

Ἐν Παρισίοις, Φεβρουάριος 1879. Δ. Β.

Αἱ ἑπόμεναι σελίδες μετεφράσθησαν ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ Ἐδμόνδου Τεξιέρου, τοῦ ἐπιγραφομένου «Τὰ ἑνεστῶτα.» Τὴν παρατιθεμένην κατωτέρω ἐπιστολὴν ὑποτίθεται γράφων νέος Πέρσης, ἀκόλουθος τῆς ἐν Παρισίοις πρεσβείας τοῦ Σάχου, πρός τινα ἐν Τεχεράνῃ φίλον. Σ. τ. Δ.

Ο ΟΥΣΒΕΚ ΧΑΝ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΝΕΣΣΙΡΙΝ

Ἔστωσαν τὰ ῥόδα Σου πάντοτε ἀνθισμένα. Ἀφ' οὗ διήλθομεν ἀπείρους σελήνας ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ ἀφρίζοντος ἵππου, ἐφθάσαμεν εἴς τινα πόλιν, ἥτις, καθ' ἃ ἤκουσα, εἶναι ἡ τρίτη τῆς Αὐτοκρατορίας, καλεῖται δὲ Μασσαλία. Ὁ λαὸς συνηγμένος μᾶς περιέμενε, καὶ μετ' ἀγαλλιάσεως μᾶς ὑπεδέχθη.—Φαντάσου ὅτι οἱ ἄνθρωποι τοῦ τόπου τούτου ἐξελέξαντο διὰ τὴν ἐνδυμασίαν των τὰ πένθιμα χρώματα, ἅτινα φοροῦσιν εἰς τὰς κηδείας τῶν Σάχηδων οἱ μυρολόγοι τοῦ Τεχεράν. Ἔχουσι δ' ἐπὶ τῆς κεφαλῆς των στρογγύλα τινα πράγματα, ὁμοιάζοντα μὲ καπνοδόχους. Δὲν εἶδον τίποτε γελοιότερον ἀπὸ τὴν θέαν Εὐρωπαίου, καὶ ἀπορῶ πῶς αὐτοὶ οἱ Γάλλοι, τῶν ὁποίων ὅλα τὰ βιβλία ἐπαινοῦσι τοὺς ὡραίους τρόπους, δύνανται νὰ ἔχωσι τὴν ἐλαχίστην χάριν, περιβεβλημμένοι μὲ ἔνδυμα ἀπολῆγον εἰς ὀξὺ ὡς ἡ οὐρὰ τοῦ πτηνοῦ. Ὅσον διὰ τὰς γυναῖκας, ὅλαι εἰσὶ στρεβλωμέναι.—Φαντάσου τὴν ἀπορίαν μου ὅταν ὁ διερμηνεύς μου, εἰς ὃν ἐφανέρωσα τὴν λύπην μου ἐπὶ τούτῳ, μὲ εἶπεν ὅτι αἱ Γαλλίδες δὲν εἶναι ἐκ φύσεως στρεβλότεραι τῶν ἡμετέρων γυναικῶν, ἀλλ' ὅτι στρεβλοῦνται οὕτως ὑπείκουσαι εἴς τινα σύμβασιν καλουμένην σουρμόν, ἀγνοῶ ὑπὸ τίνος ἐπιβαλλομένην. Ἐγνώριζον ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν ἀγνώστοις χώραις ἄγριαι φυλαί, ὧν αἱ γυναῖκες ἀσχημίζονται ἑκουσίως δι' ἐγχειρίσεων ἐπὶ τῆς ῥινός, ἀλλ' οὐδέποτε ἤθελον φανταασθῆ ὅτι αἱ Γαλλίδες, αἱ θεωρούμεναι ὡς αἱ χαριέστεραι καὶ μᾶλλον φιλάρεσκοι τῶν Εὐρωπαίων γυναικῶν, ἤθελον μιμηθῆ τὴν βάρβαρον ταύτην συνήθειαν.

Μόλις ἀπεβιβάσθημεν εἰς Μασσαλίαν, εἰσήλθομεν εἰς μικρὰ δωμάτια ἐπὶ τροχῶν ἱστάμενα, καὶ μέγα τι ζῶον, ἀποπνέον πῦρ διὰ τοῦ στόματος καὶ καπνὸν διὰ τῆς ῥινός, ἀφῆκε φωνὴν ἠχηρὰν καὶ ἤρξατο φεῦγον μετὰ παραδόξου ταχύτητος, σύρον μετ' αὐτοῦ περίπου εἴκοσιν οἰκίας τρεχούσας. Ἡ πτῆσις τῆς χελιδόνος μόλις δίδει ἰδέαν τῆς ταχύτητος ἡμῶν. Δὲν δύναμαι λοιπὸν νά σε πληροφορήσω περὶ τῆς θέας τοῦ τόπου. Δὲν ἔβλεπον καθ' ὅλον τὸ διάστημα εἰμὴ μεγάλα δένδρα, ἀπερχόμενα ὄπισθεν ἡμῶν καὶ ὑψοῦντα τοὺς βραχίονας πρὸς τὸν οὐρανόν. Οἱ Εὐρωπαῖοι ταξειδεύουσι μόνον καὶ μόνον ὅπως φθάσωσι, καὶ πάντοτε φθάνουσιν, ἐκτὸς ἐὰν τὸ μέγα ζῶον ὅπερ ἕλκει τὰς οἰκίας διαῤῥαγῇ καθ' ὁδόν, καθὼς κανόνιον γέμον πυρίτιδος.—Τότε πληγόνει τοὺς ὁδοιποροῦντας, ὅταν δὲν τοὺς φονεύει· οἱ πληγωμένοι ἀπευθύνονται εἰς τοὺς δικαστάς, οἵτινες καταδικάζουσι τοὺς ἰδιοκτήτας τοῦ ζώου ν' ἀποζημιώσωσι διὰ ποσοῦ τινος χρημάτων τοὺς ἀπολέσαντας τὴν χεῖρα ἢ τὸν πόδα.—Φαίνεται ὅτι εἰς αὐτὸν τὸν τόπον τὰ χρήματα ἰατρεύουσι θαυμάσια ὅλας τὰς πληγάς.

Ἅμα ἀφίχθημεν εἰς Παρισίους, τὴν ἀντίζηλον ταύτην τῆς ἡμετέρας πόλεως τοῦ ἡλίου, μᾶς ὡδήγησαν εἰς μεγάλην τινα αἴθουσαν καλῶς φωτισμένην, καλουμένην Ἰταλικὸν θέατρον.—Πέριξ τῆς αἰθούσης ταύτης εὑρίσκονται κιβώτια ἐν οἷς συσφίγγονται τέσσαρα ἢ πέντε ἄτομα, καίτοι δύο μόλις εὐχερῶς δύνανται νὰ εἰσέλθωσιν. Οἱ Χάναι καὶ οἱ Ἀγάδες τῆς Δύσεως κλείονται τρὶς τῆς ἑβδομάδος ἐντὸς τῶν κιβωτίων τούτων, ὅπως ἀκούσωσιν ἐν μέσῳ τῆς πυκνῆς καὶ ἀνυποφόρου θερμότητος γυναῖκά τινας καὶ ἄνδρας ἱσταμένους ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ ψάλλοντας εἰς γλῶσσαν τὴν ὁποίαν οἱ πλεῖστοι τῶν ἀκουόντων δὲν ἐννοοῦσιν. Ἐκείνη ἡ σύμβασις περὶ ἧς ἀνωτέρω σὲ ὡμίλουν ἀπαιτεῖ ὥστε οἱ πλούσιοι νὰ διασκεδάζωσι τοιουτοτρόπως.—Τὸ ἐνοίκιον ἑνὸς ἐξ αὐτῶν τῶν κιβωτίων κοστίζει ἀκριβότερα, ἀναλόγως, ἢ ὅτι τὸ ἐνοίκιον ὁλοκλήρου οἰκίας· ἀλλ' ὅταν τις κέκτηται θεωρεῖον εἰς τὸ Ἰταλικὸν θέατρον λαμβάνει εὐθὺς ὑπόληψιν, καὶ ἐν Εὐρώπῃ ἡ ὑπόληψις ἀγοράζεται, ὅπως τὰ πάντα. Ἐδῶ ὁ ἄνθρωπος ἀξίζει ἀναλόγως τῶν χρημάτων ὅσα ἔχει.—Ὁ δεῖνα ἀξίζει ἓν ἑκατομμύριον, ὁ ἄλλος δύο ἑκατομμύρια· ὅποιος δὲν ἔχει τίποτε δὲν ἀξίζει πολύ, καὶ βλέπω ὅτι ἔκαμα κάλλιστα νὰ παραλάβω, πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς μου, σάκκον πλήρη ῥουπίων.

Ἄλλην ἡμέραν θὰ σὲ ὁμιλήσω περὶ τοῦ Χρηματιστηρίου, μεγάλης οἰκίας μὲ στήλας, ἥτις ὁμοιάζει ὀλίγον τοὺς ναούς μας· εἶναι δὲ ἀγορά, ἐν ᾗ συνάζονται καθ' ὡρισμένην τινὰ ὥραν διὰ νὰ πωλήσωσιν ὅ τι δὲν ἔχουσι καὶ ν' ἀγοράσωσιν ὅ τι δὲν ὑπάρχει.—Ἐκεῖ ὁμιλεῖται γλῶσσα ἄγνωστος εἰς τὸν λοιπὸν κόσμον.—Ἕκαστος πλησιάζων τὸν ἄλλον ἐρωτᾷ: «ποῦ εὑρίσκονται τὰ χρεώγραφα;» Φαίνεται ὅτι εἶναι ὁ τρόπος τοῦ χαιρετᾷν τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν.

Δὲν σὲ κρύπτω ὅτι μετέβην εἰς μίαν ἐξ αὐτῶν τῶν νυκτερινῶν ἑορτῶν, τὰς ὁποίας ὀνομάζουσι χορούς. Ἡ στενοχωρία ἦτον ὑπερβολική· ἕκαστος ἐπάτει τοὺς πόδας τοῦ γείτονος, καὶ ἀδύνατον νὰ γυρίσῃ τις χωρὶς νὰ κτυπήσῃ τὸν ἄλλον. Μὲ εἶπον ὅτι ὅσον μεγαλειτέρα ἡ στενοχωρία τόσον εὐμορφώτερος ὁ χορός. Καὶ αὐτὸ τὸ ἀπαιτεῖ ὁ σουρμός, καὶ μεταξύ μας ἂς ὁμολογήσωμεν ὅτι αὐτὸς ὁ σουρμὸς εἶναι πολὺ παράξενος ἄνθρωπος.—Εἶδον ἐκεῖ ἄνδρας οἵτινες ἔμειναν ὅλην τὴν νύκτα στενοχωρημένοι εἰς μίαν γωνίαν. Ἐβαρύνοντο καθ' ὑπερβολὴν, ἀλλὰ ἐμειδίων μὲ τὴν ἄκραν τῶν χειλέων, διὰ νὰ κρύψωσι τὰ *χασμήματά* των καὶ ἔλεγον δυνατὰ ὅτι ποτὲ δὲν εὑρέθησαν εἰς ὡραιοτέραν συναναστροφήν.—Αἱ γυναῖκες ἦσαν ἄπειραι καὶ τόσον ἐλαφρὰ ἐνδεδυμέναι ὥστε δὲν ἐσκέφθην κἂν νὰ παρατηρήσω τὸ χρῶμα τοῦ φορέματός των.—Ὁποία λευκότης. Ὁποῖοι ὡραῖοι ὦμοι. Μία τῶν γυναικῶν αὐτῶν ἔῤῥιψεν ἐπ' ἐμοῦ ἐπανειλημμένως βλέμματα τόσον φλογερὰ ὥστε ἤθελα δράμει νὰ τὴν φιλήσω, ἐὰν δὲν μὲ ἔλεγον ὅτι τοῦτο δὲν ἐπετρέπετο, καθόσον ἤθελε βλάψει ὄχι μόνον τὴν ὑπόληψιν τῆς κυρίας, ἀλλὰ προπάντων τὸ χρῶμα καὶ τὸ πρόσωπόν της, σχηματιζόμενα ἀπὸ διπλοῦν χρῶμα φαρμακευτικῶν οὐσιῶν, ἐξ ὧν τὰ συνηθέστερα εἶναι τὰ καλούμενα λευκὸν μαργαριταρίου καὶ καρμῖνον.

Ἠθέλησα ἐπίσης νὰ παρευρεθῶ εἰς διασκέδασιν ἄλλου εἴδους, ἀλλὰ πολὺ ζωηροτέραν· τὸν χορὸν τῆς Ὄπερας. Φαίνεται ὅτι εἰς αὐτὸν τὸν χορὸν τρέχουσιν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς, καθότι εἶδον μεγίστην αἴθουσαν φωτιζομένην ὑπὸ τριάκοντα ἡλίων ἐκ κρυστάλλου καὶ ἀνθρώπους ὅλων τῶν χωρῶν περιδινίζοντας ὅλην τὴν νύκτα καθὼς οἱ ἡμέτεροι δερβίσαι. Ὑπῆρχον μεταξὺ τοῦ ἀλλοκότου τούτου συρφετοῦ καὶ ἄνθρωποι τοῦ τόπου μας καὶ τοῦτο εἶδον μὲ ἀπορίαν· ἀλλὰ τοὺς ἐγνώρισα εὐκόλως ἐκ τῶν χρυσοῦφάν-

των φορεμάτων καὶ τῶν κωνοειδῶν πίλων. Ἡ εὐκοσμία ἀπαιτεῖ ὥστε αἱ γυναῖκες εἰς τὰ μέρη ταῦτα νὰ φέρωσιν ἐπὶ τοῦ προσώπου τεμάχιον ὑφάσματος μαύρου ἢ κυανοῦ, καλουμένου λύκου· ἀλλ' ἐὰν τὸ πρόσωπόν των κρύπτεται, οἱ ὦμοι εἶναι ἐντελῶς ἀσκεπεῖς.—Νέα τις γυνὴ ἦλθε πρὸς ἐμὲ καὶ ἐτόλμησα νὰ τῇ ἀπευθύνω τὸν λόγον. «Ἄνθος τῶν ἐαρινῶν νυκτῶν, εἶπον, τί ἀπαιτεῖς ἀπὸ τὸν θεράποντά Σου ;» Μοὶ ἀπεκρίθη τοὺς ἑξῆς λόγους· «Μὲ πληρόνεις τὸ δεῖπνον;»

Ἰδοὺ αἱ πρῶταί μου ἐντυπώσεις ἀφ' ὅτου ἔφθασα εἰς τὸ Τεχερὰν τῆς Γαλλίας. Ἠρώτησα πῶς ἠμπορῶ νὰ σοὶ πέμψω τὴν παροῦσαν καὶ ἔμαθον ὅτι ἀρκεῖ νὰ τὴν ῥίψω εἰς μικρὰν ὀπὴν ἐπὶ τῆς θύρας ἐμπόρου πωλοῦντος σάκχαριν καὶ κανέλλαν καὶ καλουμένου παντοπώλου.—Μανθάνω δὲ ὅτι ἄνθρωπός τις φοροῦν πῖλον δερμάτινον θὰ ἔλθῃ νὰ τὴν παραλάβῃ καὶ νὰ Σὲ τὴν στείλῃ.—Ὅλα αὐτὰ μὲ φαίνονται λίαν ἀπίθανα.

Χαῖρε, καὶ βλέπε πάντοτε τὰς νύμφας Οὐρὶ εἰς τὰ ὄνειρά Σου.

Παρίσια, τὴν 22 τῆς σελήνης Γιμμάδτ. Ογιβεκ.

ΜΑΚΡΟΒΙΟΤΗΣ ΗΜΙΟΝΟΥ

Εἰς τὰ περὶ μακροβιότητος ἀνθρώπων καὶ ζῴων ποικίλα παραδείγματα, ἅτινα ἀναφέρει ἡ ἀξιόλογος πραγματεία τοῦ κ. Δ. Κ. Κυριακοπούλου, ἡ δημοσιευθεῖσα ἐν τῷ **161** ἀριθμῷ τῆς *Ἑστίας*, ἂς προστεθῇ, ἐὰν μὴ ἀπαρέσκῃ τῇ Διευθύνσει τῆς *Ἑστίας*, καὶ τὸ περί τινος ἐν Ἀθήναις ἡμιόνου, ὅστις, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους, ἔζησεν ὀγδοήκοντα ἔτη. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους περὶ τοῦ ἡμιόνου τούτου ἱστορημένα εἶναι κάπως περίεργα, νομίζομεν ὅτι θέλομεν προξενήσει εὐχαρίστησίν τινα τοῖς ἀναγνώσταις τῆς *Ἑστίας*, αὐτολεξεὶ γνωστοποιοῦντες αὐτοῖς τὸ χωρίον, ἐν ᾧ ὁ Ἀριστοτέλης μνημονεύει τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἡμιόνου. Τὸ χωρίον τοῦτο, ὅπερ ἀπαντᾷ ἐν τῷ ἕκτῳ βιβλίῳ τῆς περὶ Ζῴων Ἱστορίας τοῦ σοφοῦ Σταγειρίτου, ἔχει ὧδέ πως: «Ζῇ δὲ ἡμίονος ἔτη πολλά. Ἤδη γάρ τις βεβίωκε καὶ ὀγδοήκοντα ἔτη· οἷον Ἀθήνησιν ὅτε τὸν νεὼν ᾠκοδόμουν· ὃς καὶ ἀφειμένος διὰ γῆρας, συναμπρεύων παραπορευόμενος παρώξυνε τὰ ζεύγη πρὸς τὸ ἔργον· ὥστ' ἐψηφίσαντο μὴ ἀπελαύνειν αὐτὸν τοὺς σιτοπώλας ἀπὸ τῶν τηλιῶν.»

Περὶ τοῦ ἡμιόνου τούτου ἔχουσι γράψει μετὰ καὶ κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη καὶ ἕτεροι συγγραφεῖς, ὁ Πλίνιος, ὁ Αἰλιανὸς, ὁ Ἀππιανὸς καὶ ὁ Πλούταρχος. Ὁ τελευταῖος οὗτος μάλιστα παρέχει ἡμῖν λεπτομερείας τινὰς οἱονεὶ ἐξηγηματικὰς καὶ διορθωτικὰς τοῦ ἄνω παρατεθεμένου χωρίου τοῦ Ἀριστοτέλους. Πληροφορεῖ ἡμᾶς δῆλα δὴ ὅτι ὁ ναὸς, τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ὁποίου μνείαν ποιεῖται ὁ Ἀριστοτέλης, εἶναι ὁ ὑπὸ Περικλέους ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως κατασκευασθεὶς καὶ τῇ Παρθένῳ Ἀθηνᾷ ἀφιερωθεὶς, καὶ ὅτι ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων, θαυμάσας τοῦ ζῴου τὴν φιλοτιμίαν, οὐχὶ ἐψηφίσατο νὰ μὴ ἀποδιώκωσιν οἱ σιτοπῶλαι τὸν ἡμίονον προσερχόμενον, τροφῆς ἕνεκα, *ταῖς τηλίαις*,[1] ἀλλ' ὅτι οὗτος ἤθελε τρέφεσθαι δημοσίαις δαπάναις, ὡς ἐὰν ἦτον ἀθλητὴς, ὃν τὸ ἄχθος τῆς ἡλικίας καθίστα ἀνίκανον πλέον πρὸς τοὺς ἀγῶνας.[2]

Ἐν Ἀηξουρίῳ, 6 Φεβρουαρίου 1879.

Σπυριδων Α. Σερεμετης.

ΜΩΡΙΑΙ

α'. Τὸ νομίζειν ὅτι ὅσῳ πλείονά τις τρώγει τόσον γίνεται παχύτερος καὶ ῥωμαλαιότερος.

β'. Τὸ νομίζειν ὅτι ὅσῳ πλείονας ὥρας οἱ παῖδες σπουδάζωσιν ἐν τῷ σχολείῳ τόσῳ ταχύτερον μανθάνουσιν.

γ'. Τὸ συμπεραίνειν ὅτι ἐὰν ὁ περίπατος εἶναι ὑγιεινὸς, ὅσῳ οὗτος γίνεται βιαιότερος καὶ μᾶλλον ἐξαντλητικὸς πλειότερον καλὸν παράγεται.

δ'. Τὸ νομίζειν ὅτι τὰς ὥρας τὰς ὁποίας ἀφαιρεῖ τις ἀπὸ τοῦ ὕπνου του τὰς κερδαίνει.

ε. Τὸ θεωρεῖν ὅτι τὸ μικρότερον δωμάτιον τῆς οἰκίας εἶναι τὸ ἁρμόζον διὰ τὸν ὕπνον.

ς'. Τὸ φαντάζεσθαι ὅτι τὸ φάρμακον διὰ τοῦ ὁποίου θεραπεύεταί τις ἀμέσως εἶναι καλὸν, χωρὶς νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τὰ τελικὰ ἀποτελέσματα.

ζ'. Τὸ διαπράττειν πρᾶξίν τινα ἥτις καθ' ἑαυτὴν φαίνεται βλαβερὰ, ἐπ' ἐλπίδι ὅτι ὁπωσδήποτε θέλει ὁ πράττων ταύτην διέλθῃ ἀτιμώρητος.

η. Τὸ συμβουλεύειν ἄλλον νὰ λάβῃ φάρμακον τὸ ὁποῖον ἐδοκιμάσαμεν ἐφ' ἡμῶν, χωρὶς νὰ ἐξετάσωμεν ἐὰν οἱ ὅροι εἰσὶν οἱ αὐτοί.

θ'. Τὸ τρώγειν ἄνευ ὀρέξεως, ἢ τὸ ἐξακολουθεῖν τὸ φαγητὸν μετὰ τὸν κόρον, ἁπλῶς πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς γεύσεως.

ι. Τὸ ἀποβάλλειν μέρος τῆς ἐνδυμασίας ἀμέσως μετὰ τὸν περίπατον, ἐνῷ ὁ ἁπλούστερος ἀμαξηλάτης γινώσκει ὅτι ἐὰν δὲν θέσῃ κάλυμμα ἐπὶ τοῦ ἵππου του ἅμα ὡς παύσῃ τὴν ἐργασίαν τὸν χειμῶνα, θέλει χάσει τοῦτον ἐκ πνευμονίας.[3]

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἵππων τῶν ὑπαρχόντων ἐν τῷ κόσμῳ, μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν τῆς Κίνας καὶ Ἰαπωνίας, ἀνέρχεται εἰς 58 περίπου ἑκατομμύρια.

1. Τηλίαι: Πλεκτὰ καὶ κοῖλα κάνιστρα, τὰ ὁποῖα ἐγέμιζον οἱ σιτοπῶλαι ἐξ ἑκάστου τῶν ὑπ' αὐτῶν πωλουμένων σιτικῶν καρπῶν καὶ οὕτω καθ' ἑκάστην ἐξέθετον ἕκαστος ὡς δεῖγμα τοῦ πωλουμένου εἴδους ἔξω τοῦ ἑαυτοῦ σιτοπωλείου. Αὐτὸ τοῦτο ποιοῦσι καὶ σήμερον ἔτι οἱ σιτοπῶλαι ἐν Κεφαλληνίᾳ.

2. Ἴδε Πλουτάρχου «Πότερα τῶν ζῴων φρονιμώτερα κτλ.»

3. Ἀβκ νεῖς.

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Εἷς τακτικὸς πελάτης καφενείου πρὸ τὸν διευθυντὴν αὐτοῦ:

— Τί νὰ σᾶς εἰπῶ, κύριέ μου· ὁ καφές σας εἶνε καὶ καλὸς καὶ κακός... Εἶνε καλὸς, διότι δὲν ἔχει καθόλου κριθάρι· ἀλλ' εἶνε καὶ κακὸς, διότι... δὲν ἔχει καθόλου καφέ!

— Ἔκαμα τὴν διαθήκην μου, ἔλεγε σύζυγός τις, καὶ ἀφίνω ὅλην μου τὴν περιουσίαν εἰς τὴν σύζυγόν μου, μὲ μόνον τὸν ὅρον, νὰ ἔλθῃ εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατόν μου εἰς δεύτερον γάμον.

— Καὶ διατί ;

— Εἶμαι βέβαιος τοιουτοτρόπως, ὅτι θὰ εὑρεθῇ τοὐλάχιστον εἷς ἄνθρωπος, ὅστις θὰ κλαύσῃ τὸν θάνατόν μου.

Γνῶμαι καὶ σκέψεις ἠθικαὶ τοῦ δουκὸς

ΔΕ-ΛΑ-ΡΟΣΦΟΥΚΩ

[Μετάφρασις Γ. Ζωχιοῦ.]

92.

Ὁ διανοίγων τοὺς ὀφθαλμοὺς τετυφωμένου λυπηρὰν προσφέρει αὐτῷ ὑπηρεσίαν, καθὼς μετὰ λύπης ἐδέχθη τὴν ἀπὸ τῆς μανίας αὐτοῦ θεραθείαν ὁ παράφρων ἐκεῖνος Ἀθηναῖος, ὅστις ἐνόμιζεν ὅτι ὅλα τὰ εἰς τὸν λιμένα Πειραιῶς καταπλέοντα σκάφη πλοῖα ἦσαν αὐτοῦ ἴδια.

93.

Οἱ γέροντες προθύμως δίδουσι καλὰ παραγγέλματα, δι' αὐτοῦ δὲ τοῦ τρόπου παρηγοροῦσι τὴν λύπην, ἣν αἰσθάνονται, μὴ δυνάμενοι πλέον νὰ δώσωσι κακὰ παραδείγματα.

94.

Τὰ μεγάλα ὀνόματα δὲν ἐπαίρουσιν, ἀλλὰ καθαιροῦσι τοὺς μὴ γινώσκοντας τὸ πῶς τοιοῦτοι ὄγκοι βαστάζονται.

95.

Σημεῖον προτερήματος ἐξόχου εἶναι ὁ ἐκ σώματος ἄκρως φθονοῦντος ἀνθρώπου ἔπαινος αὐτοῦ.

96.

Ἐνίοτε ἡ ἀγνωμοσύνη τοῦ ἀχαρίστου εἶναι ἧττον ἀξιοκατάκριτος τῶν τρόπων τοῦ εὐεργετήσαντος αὐτόν.

97.

Ἀπατῶνται οἱ νομίζοντες ὅτι ὁ νοῦς διαφέρει τῆς κρίσεως, διότι οὐδὲν ἄλλο ἡ κρίσις εἶναι, εἰμὴ τὸ ἐξαίσιον φῶς τοῦ ἀνθρωπίνου νοός· εἰσδύει δὲ τὸ φῶς αὐτὸ εἰς τῶν πραγμάτων τὰ βάθη, καὶ φωτίζει τὰ σημειώσεως ἄξια, καὶ καθιστᾷ ὁρατὰ τὰ ἀδιόρατα. Ἀναμφισβητήτως δὲ τὰ εἰς τὴν κρίσιν ἀποδιδόμενα ἀποτελέσματα ἀποκαλύψεις εἶναι τοῦ ἀρθόνου φωτὸς τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας.

98.

Ἅπαντες ἐπαινοῦσι τὴν ἀγαθότητα τῆς καρδίας αὐτῶν, τὴν τελειότητα ὅμως τοῦ νοὸς αὐτοῦ οὐδεὶς τολμᾷ νὰ ἐπαινέσῃ.

99.

Λεῖον λέγεται τὸ ἦθος τοῦ μὴ συλλαμβάνοντος κατὰ νοῦν πονηρόν τι ἢ ἀγροῖκον.

100.

Κόλαξ εἶναι καὶ ὁ αἰμύλος, ἀλλὰ θωπεύει κατὰ τρόπον ἀρεστόν.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

* * * Ἡ τιμὴ, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, εἶνε ἀνωτέρα πάντων τῶν ἄλλων καθηκόντων· ἀναπληροῖ πολλὰς ἄλλας ἀρετὰς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον παραβλεπομένας ἀπὸ τὰς συνειδήσεις τῶν ἀνθρώπων, καὶ πολλὰς μαρανθείσας πεποιθήσεις, καὶ παριστάνεται ὡς κυβερνήτης τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν. Ἡ τιμὴ, χαρακτὴρ ἔχουσα ἀόριστον, εἶνε ἀνωτέρα καὶ τοῦ νόμου καὶ τῆς ἠθικῆς· καὶ δὲν ὑποπίπτει μὲν εἰς τὴν διὰ τοῦ λόγου ἔρευναν, ἀλλὰ τὴν αἰσθανόμεθα, εἶνε θρησκεία. Ἐὰν ἐξησθένησεν εἰς τὴν καρδίαν μας τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα, ἂς τηρήσωμεν ἀκέραιον τὸ τῆς τιμῆς. (Octave Feuillet.)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

∾ Μετὰ τὸν γαλλογερμανικὸν πόλεμον πολλὰ ἔργα ζώντων καλλιτεχνῶν ἐπωλήθησαν εἰς τιμὰς ὑπερόγκους. Ἐσχάτως ἠγόρασέ τις τὴν *Καλύβην τοῦ ἀνθρακέως* τοῦ γάλλου ζωγράφου Θεοδώρου Ῥουσσὼ ἀντὶ ἑκατοντακισχιλίων φράγκων, καὶ ἕτερος μικρόν τινα πίνακα τοῦ Meissonier, ἀπεικονίζοντα *Καταυλισμὸν θωρακοφόρων*, ἀντὶ ἑβδομήκοντα πέντε χιλιάδων.

∾ Πρὸς φωτισμὸν τοῦ Καπιτωλίου τῆς Οὐασιγκτωνίας γενήσεται προσεχῶς χρῆσις ἠλεκτρικοῦ φωτός. Κατὰ τὸ σύστημα, ὅπερ ἐνεκρίθη, τέσσαρες μηχαναὶ θὰ ὦσιν ἐπαρκεῖς πρὸς φωτισμὸν τῆς αἰθούσης τῶν συνεδριάσεων, ἐν ᾧ μέχρι τοῦδε ἀπητοῦντο χίλιοι πεντακόσιοι καὶ πλέον λαμπτῆρες φωταερίου. Τὴν λάμψιν τοῦ ἠλεκτρικοῦ φωτὸς, ὅπως μὴ βλάπτῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς, θὰ μετριάζωσι σφαῖραι ὑέλινοι κίτρινον ἔχουσαι χρωματισμόν.

∾ Ὁ βασιλεὺς τῆς Πορτογαλλίας καταγίνεται φιλοπόνως εἰς τὰ γράμματα. Πέρυσιν ἐδημοσίευσε μετάφρασιν εἰς τὸ πορτογαλλικὸν τοῦ *Ἀμλέτου* τοῦ Σαίξπηρ. Νῦν δὲ, ὡς γράφουσι πολλαὶ εὐρωπαϊκαὶ ἐφημερίδες, ἑτοιμάζει μετάφρασιν ἑτέρων δύο δραμάτων τοῦ μεγάλου ποιητοῦ· τοῦ *Ἐμπόρου τῆς Βενετίας* καὶ τοῦ *Ὀθέλλου*.

∾ Ἐν Λονδίνῳ σκέπτονται νὰ ἐπιστεγάσωσι διὰ κρυσταλίνου θόλου μίαν τῶν μεγάλων ὁδῶν τῆς πόλεως ἐκείνης, τὴν Ὁδὸν ἀντιβασιλέως. Τοιουτοτρόπως δὲ ἡ ὁδὸς αὕτη θὰ προφυλάσσηται ἀπὸ τῶν ἀνέμων, τῆς βροχῆς καὶ τῆς χιόνος. Τὴν νύκτα θὰ φωτίζηται δι' ἠλεκτρικοῦ φωτός.

Ὁ Φρειδερῖκος Σουλιὲ ἦτο ἄσημος καὶ πτωχὸς πρὸ τῆς δημοσιεύσεως τῶν *Διαβόλου Ἀπομνημονευμάτων*, μυθιστορήματος βαθεῖαν ἐμποιήσαντος αἴσθησιν εἰς τὸ παρισινὸν κοινόν. Ἐν τῇ μυθιστορήματι ἐκείνῳ ἀπεικονίζοντο ἀποτρόπαιοι καὶ βδελυρόταται σκηναὶ τοῦ παρισινοῦ βίου. Ἵνα δέ τις ἐννοήσῃ πῶς συγγραφεὺς ἠθικώτατος, ὡς ὁ Σουλιέ, ἠδυνήθη νὰ περιγράψῃ τοιαῦτα αἴσχη, δέον νὰ ἀναγνώσῃ ὅσα οὗτος ἔγραφεν ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ βιβλίου του· «Οἱ Παρίσιοι ὁμοιάζουσι τῷ πίθῳ τῶν Δαναΐδων· ῥιπτόμενα ἐν αὐτῷ, τὰ ὀνειροπολήματα τῆς νεότητος, τὰ σχέδια τῆς ἀνδρικῆς ἡλικίας, καταπίνει ἀνεπιστρεπτεί! Ὦ νεανίαι, οὓς ἀγαθὴ Μοῖρα κρατεῖ μακρὰν τῆς καταράτου πόλεως, ἂν εὐγενὴς φιλοδοξία φλέγῃ τὰ ὑμέτερα στήθη, μὴ ἔλθητε εἰς Παρισίους. Ἐκεῖ τὸ δημόσιον, ἀντὶ νὰ τείνῃ προσεκτικὸν τὸ οὖς, ἵνα ἀκούσῃ τοὺς λέγοντας τὰ καλὰ καὶ τίμια, ἀκροᾶται τοὐναντίον προθύμως βάναυσα διηγήματα ἀγοραίου τινὸς συγγραφέως ἢ γυδαίας μυθοπλαστίας ἐφημερίδων ποινικῶν δικαστηρίων. Καὶ θὰ ἐπιβάλλῃ τὸ δημόσιον σιωπὴν εἰς τὴν μοῦσαν ὑμῶν, ἂν δὲν προτίθηται νὰ τέρψῃ αὐτό· ἔχει ἀνάγκην ἐρεθιστικῶν διὰ νὰ ἐξεγείρωσι τὰς ἀπονεναρκωμένας αἰσθήσεις του. Ἔχεις, θὰ κούσητε αὐτὸ κραυγάζον, ἔχεις ἔρωτας ἀθεμίτους, ἢ ὄργια φρικώδη νά μοι διηγηθῇς; Ὁμίλει τότε, θὰ σ' ἀκούσω ἐπὶ μίαν ὥραν, καθ' ἣν θὰ αἰσθανθῶ τὸν τραχύν σου κάλαμον κεντῶντα τὴν τυλώδη καὶ γαγγραινωθεῖσαν εὐαισθησίαν μου· ἄλλως, σίγα, ἀπόθανε ἐν ἀθλιότητι καὶ ἐν ἀφανείᾳ! ἐν ἀθλιότητι, ἤτοι ἐν καταφρονήσει· ἐν ἀφανείᾳ, ἤτοι ἐν βασάνῳ, ἣν ἄριστα ἐκφράζει ἡ λέξις αὕτη καὶ μόνη. Ἀλλ' ἀποτροπιάζεσθε τοιαύτην τύχην, ὦ νεανίαι, καὶ τότε τί θὰ ποιήσητε; Θὰ λάβητε ἀνὰ χεῖρας τὸν κάλαμον καὶ φύλλον χάρτου καὶ θὰ ἐπιγράψητε, *Διαβόλου ἀπομνημονεύματα*. Θὰ εἴπητε δὲ τοῖς ἀναγνώσταις ὑμῶν· «Θέλετε λοιπὸν πράγματα θεοστυγῆ, ἵνα εὐφρανθῆτε; γεννηθήτω τὸ θέλημα ὑμῶν, αὐθέναι· ἰδοὺ, σᾶς παρουσιάζω ἐλάχιστον μέρος τῆς ὑμετέρας ἱστορίας.» Ὑπὸ τοιούτων ἰδεῶν ἐμφορούμενος, ἔγραψεν ὁ Φρειδερῖκος Σουλιὲ τὸ ἀλλόκοτον ἐκεῖνο βιβλίον.

Περὶ τῆς εὐφραδείας τοῦ κ. Λάσκερ κατεχωρίσθησαν ἐν τῇ ἐφημερίδι τῶν γερμανῶν σημειογράφων οἱ ἑπόμενοι ἀριθμοί, ληφθέντες ἐκ τοῦ σημειογραφικοῦ γραφείου τοῦ γερμανικοῦ Κοινοβουλίου. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1865, ἀφ' ὅτου ὁ κ. Λάσκερ ἐγένετο βουλευτὴς, ἀπήγγειλεν ἐν ταῖς Βουλαῖς τῆς Πρωσσίας καὶ ἐν τῷ γερμανικῷ Κοινοβουλίῳ 927, 745, 328 λέξεις, τουτέστι 1540[ις] τόσας, ὅσας περιέχει ἡ Παλαιὰ Διαθήκη (τὸ πρωτότυπον ἆρά γε, ἢ ἡ ἑλληνικὴ μετάφρασις, ἢ ἡ γερμανικὴ, ἢ ἄλλη τις;), 522[ις] τόσας, ὅσας ἔγραψεν ὁ Γκαῖτε καὶ 3912[ις] τόσας, ὅσας ἀπήγγειλεν ὁ Κικέρων ἐν τοῖς σωζομένοις τῶν λόγων του. Ἐὰν αἱ λέξεις πᾶσαι τοῦ Λάσκερ ἐγράφοντο ἐπὶ ταινίας χάρτου, ἡ ταινία αὕτη θὰ περιέβαλλε τὴν γῆν ὅλην ἐννεάκις, δῆλα δὴ θὰ διήρχετο ἐννεάκις ἀπὸ Βερολίνου, διὰ τοῦ ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ, τῆς Ἰαπωνίας, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ, ἐκεῖθεν δὲ πάλιν εἰς Βερολῖνον. Ἐὰν δὲ ὁ κ. Λάσκερ ἐξακολουθῇ ἀγορεύων οὕτω πως κατὰ τὰ δύο τρίτα βουλευτικῆς τινος περιόδου, ἡ ταινία, ἐὰν γραφῶσιν ἐπὶ ταινίας οἱ λόγοι του, θὰ δύναται νὰ φθάσῃ ἀπὸ τοῦ Βερολίνου μέχρι τῆς σελήνης.

Μεγαλοπρεπὴς ἔκθεσις *γάτων*, γράφουσιν αἱ *Νέαι Ἰδέαι*, περιλαμβάνουσα 223 τοιούτους ἠνοίχθη τελευταῖον ἐν Λονδίνῳ ἐν τῷ κρυσταλλίνῳ παλατίῳ. Ὁ ὡραιότερος πάντων ἀνήκει εἰς τὴν Μὶς Οὐάϊχτμαννν ἥτις πολλὰς κατέβαλε θυσίας διὰ τὴν ἀνατροφὴν καὶ διατήρησιν τῶν ὡραιοτέρων εἰδῶν· ἡ Μὶς Οὐάϊχτμαννν ἔλαβεν ἤδη διὰ τὸν ἐκτεθειμένον *γάτον* αὐτῆς 28 βραβεῖα ἐν διαφόροις ἐκθέσεσιν. Ὁ βαρύτερος πάντων εἶνε 17 ἀγγλικῶν λιτρῶν. Ὁ περιφημότερος *γάτος* ἐν τοῖς αἰλουρινοῖς χρονικοῖς εἶνε ὁ *βασιλικὸς τὸμ* καὶ ὅστις ἐξέπληξε τὰ ἀριστοκρατικὰ γραΐδια τοῦ Ἐδιμβούργου. Ἐζύγιζεν 22 ἀγγλικὰς λίτρ., ἤτοι 8 περίπου ὀκάδας καὶ εἶχε τύχει λίαν ἐπιμελημένης ἀνατροφῆς.

Κατὰ τὴν γνώμην τῶν διασημοτέρων ἰατρῶν, ἡ ἄναλος τροφὴ γεννᾷ τὴν καχεξίαν. Ὅταν εἴς τινα μέρη, γράφει ὁ φυσιολόγος **Bérard**, οἱ ἀτυχεῖς γεωργοὶ ἦσαν δοῦλοι, οἱ δὲ κύριοι τῶν γαιῶν, χάριν οἰκονομίας τοῦ ἅλατος, ὑπερτιμημένου ὄντος, δὲν ἔδιδον αὐτοῖς οὐδὲ κόκκον τοῦ οὐσιώδους τούτου ἀρτύματος, κατήντησαν οὗτοι ἰσχνοί, πλήρεις ἑλμίνθων καὶ εἰς μαρασμὸν περιπίπτοντες ἀνηλεῶς ἀπέθνησκον· οἱ δὲ ἰατροὶ, ἀνακαλύψαντες τὴν αἰτίαν, διὰ τῆς χορηγήσεως τοῦ ἅλατος ἀνέστειλαν τὸ κακόν.

Εἷς Ἀναγνώστης.

ΜΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΗ ΚΑΘ' ΕΒΔΟΜΑΔΑ

Τὸ γάλα, ἡ πρώτη τοῦ ἀνθρώπου τροφὴ, δίδεται νῦν ὡς φάρμακον, καὶ φάρμακον τελεσφόρως ἐνεργοῦν, εἰς πλείστας ὅσας ἀσθενείας. Ὑπάρχουσιν ὅμως ἄνθρωποι μετὰ δυσαρεσκείας πίνοντες αὐτὸ, καὶ τῶν ὁποίων ὁ στόμαχος ἐπὶ πολὺ τὸ διατηρεῖ ἄπεπτον. Οὗτοι ἀηδιάζουσιν ἐπὶ τέλους τὸ γάλα ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε οὐδαμῶς δύνανται νὰ τὸ φέρωσιν εἰς τὸ στόμα αὐτῶν, καὶ μάλιστα ἂν κατὰ ἰατρικὴν παραγγελίαν ὀφείλουσι νὰ μὴ λαμβάνωσιν ἄλλην τροφὴν ἐκτὸς γάλακτος. Ἐὰν ὅμως μετὰ τοῦ γάλακτος βρασθῶσι φύλλα τινὰ *μέντας*, ταῦτα οὐ μόνον καταπαύουσι τὴν ἀηδίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν πέψιν διευκολύνουσι.

ΑΘΗΝΗΣΙ—ΤΥΠΟΙΣ ΚΟΡΙΝΝΗΣ, ΟΔΟΣ ΜΙΛΤΙΑΔΟΥ ΚΑΙ ΝΙΚΙΟΥ, 15.